

Pavle
Zidar

Vrnitev v Kalifornijo

*Spoznal sem, da je človek
rojen za srečo.
(Pierre Bezuhov)*

I.

Pozno popoldne so me seznanili, da je moja prošnja za pomilostitev zavrnjena. Niso mi rekli d o k o n č n o, saj tudi v bolnišnici ne reko, da boš umrl, čeprav umiraš. Upanje je zastoj.

Pravzaprav bi morali upanje opredeliti. Ne zaradi upanja, ampak zaradi človeka, ki ga sprejema.

Opazoval sem upravnika, ki mi je sporočal, da je predsedstvo republike zavrnilo prošnjo, katere nisem jaz spisal, temveč moj zagovornik, in to je bilo, se spominjam, nekoliko boljše vrste izražanje brez obraza, znana rotitev z običajnim zagonom spoštljivega pismenega šepetanja.

Brž ko mi je upravnik to sporočil, je obmolknil, kot je obmolknilo tudi predsedstvo republike, toda iz molčanja obeh je dihala vame upanje.

Vidite, in to upanje, kaj bi rekli, kaj je. To je njihova gotovost, da te bodo preživeli za nekaj trenutkov; upanje je torej egoizem, ki se te polašča na način, ki sem ga pravkar dorekel. Še preprosteje: ker nekdo zraven tebe živi, občutiš to, ko da boš živel tudi ti. In to je bilo tisto zadnje upanje, ki mi ga je podarjal upravnik zapora, ko mi je prebral odločitev, da sem zavrjen.

Nekaj trenutkov sva strmela drug mimo drugega, zunaj je v močnem soncu žagajoče odpeval škržat. Resnično lep dan, če bi ga hotel izraziti, bi si moral izmisliti posebne izrazne plasti avgustovske svetlobe.

Trapez iz sončnih stranic in njegove svetlobe se je nenavadno pomikal k mojim nogam. Upravnik pa je stal v senci.

Pogledal sem na sliko predsednika republike — upravnik je to opazil — in moje upanje je bilo spet brezmejno.

Pokopala vas je vaša samokritika, je odgovoril na moj pogled; vi niste obžalovali dejanja, vi ste pojasnjevali vonj nekega gnusa in oholosti, da, ponudili ste opis talentiranega opazovanja zavestnega uboja; morda niti ne vašega, toda to je zadostovalo, da je o vas odločal pravniški jezik namesto človeškega. Sami ste si krivi. Moram vam še povedati, da sem zadnjo besedo imel jaz. Ko so vaš dodatek k prošnji za pomilostitev prebrali, so mi telegrafirali in vpraševali, če ni vse tisto morda izmišljeno.

Vidite, kaj ste si izmislili! je rekel jezno in njegova desna noga — podplat je odzijal kos parketa in ga nato spet tiho pokrtil.

Želite morda kaj? je vprašal.

Trapez iz sončne svetlobe se me je že dotikoval. Škržati zunaj so izsušeno žagali. V zaveso je dihnila oblika, ki bi lahko zbudila spolnost.

Prav, je odgovoril na moje molčanje, dal vas bom v celico, kjer ne boste sami.

In razgovor o tako važni stvari, kot je bilo moje življenje, je bil zaključen. Zdelo se mi je, da nisva govorila o njem, ampak o predmetu, ki nima višje cene od kile krompirja, zakaj življenje ni le fiziološka demonstracija organov, marveč predstava teh organov v dejanjih, mislih in čustvih. To se pravi, da je življenje prav tisti dodatek, ki sem ga kot samokritiko napisal na predlog psihologa in dodal k odvetnikovi poniglavi prošnji, da bi si rešil organski del življenja. V tem je bila bistvena razlika, v tej predstavi med mano, predsedstvom in upravnikom zapor. Medtem je psiholog, ki se je dokopal do moje podobe o življenju, naročil prav ta pogubonosni dodatek.

Hvala mu!

Vendar življenje ni le obstanek, kakor mislijo, življenje je fabuliranje; predvsem slednje.

V zaporu pa se vrstni red menja: izmišljanje zamenja obstanek. Upravnika ne zanimajo sanje in tudi ne države, ki je, v resnici, nekoliko razsežnejši zapor, ampak jih obsedajo le čiste eksistence oziroma številke. Da je to res, je dokaz objavljane podatkov o številu prebivalstva kakšne države. Države nikoli, kot zapori, nikoli ne objavljajo dvajset milijonov fabul, po eno na prebivalca, ampak stisnejo tega v nekajmestno število in s tem je življenje dobilo isto razsežnost kot v zaporu. V resnici pa premajhen kos sveta, kjer bi lahko izmišljalo samega sebe. V številki lahko samo obstaneš ali mrkneš.

Prav to je moj psiholog vedel, zato mi je podstavil nogo.

Ko sem pojasnil v dodatku k prošnji, s kakšnim zanosom me je gnala tista glasba do cilja, so seveda zgubili razsodnost. Ne zato, ker sem ubil človeka, saj so uboji danes kot konfekcija, iztirila jih je moja pripoved, ki se je potegovala za drugačen vrstni red na tem svetu, in je že s tem, ker je bila pripoved, oziroma globoko pojasnilo, kaj sem s tem hotel, ko sem ubil miličnika. Seveda me niso razumeli.

Ali naj jim zamerim?

Pomilostitve nisem več pričakoval. Začuden bi bil, če bi mi upravnik izdeklamiral prevrednotenje kazni, ali če bi pritekkel v celico odvetnik in lovil dih, s katerim bi mi izpel pristanek predsedstva, da sva uspela.

V čem uspela?

Verjamem, da jih je moj zagovor — če temu dodatku, imenovanem tudi samokritika, lahko tako rečem, motiviral, da so mi izrekli smrtno kazen.

Ves tih sem stal v diagonalnem križišču sončnega trapeza in upravnikovo življenje je pobujalo moje upanje, da je vse to, kar mi je povedal, neresnično, čeprav je bilo res.

Upravnik je potrpežljivo čakal, da bom kaj rekel. Ko pa je videl, da ne bom in da je minil že lep čas, ko le molčiva ter da sva odločena vztrajati vsak na svoji strani brega, je pritisnil na gumb. Tedaj pa sem se spomnil, da mi je obljubil obljudeno celico, kar je pomenilo, da me mislijo zbuditi v željo po boju za življenje, kar bi izzvalo z moje strani novo prošnjo za pomilostitev in spremenjen odnos do uboja.

Hoteli so, sem spregledal, da bi živel. V resnici: obstal, nič več.

Prosil sem ga, medtem ko je že pristopil oborožen paznik, da bi bil rad sam v celici, in to po možnosti v isti kakor zdaj.

Zgostil je obrvi v šobo in rekel: v isti kot zdaj pa ne več, vaš položaj je zdaj popolnoma drug, nasproten predpisom, ki zadevajo kaznjence s časovnimi omejitvami; lahko pa vam ustrezem, da boste sami, to je vse.

Pokimal sem, oziroma se priklonil.

Paznik, zelo podoben nekemu teve igralcu, ki ima gobec namesto ust, me je molče spremljal v tisto celico. Grede sva iz moje sedanje vzela slovarček tujk, edino knjigo, ki jo lahko prebereš ničkolikič in je še zmeraj vznemirljiva, ko jo začneš znova, vzela sem še svinčnik, dvojce dopisnic in poštno pismo z vtiskano znamko.

Dopisnico, pismo kakor tudi svinčnik sem hotel izročiti pazniku, pa je vse skupaj odrinil, češ da bom še vse krvavo potreboval.

Začudil sem se, kje. Nisem imel pojma, ali se mi morda vsi skupaj ne usedajo na živčni sistem, s tem ko se mi posmehujejo. Ta pritisk sem dobro poznal, s pridom sem se ga naučil in uporabil, ko sem bil še mulc. Navadno se je to zgodilo, ko je kdo v naši ulici komu kaj prepovedal, bodisi žoganje tik njegovih dveh avtomobilov, tekanje po tratici ali če smo sploh prešli prek njegove nevidne meje okusa o tihih ulicah. Vsem tem prepovedim sem zmeraj rad ustregel, naredil sem se, ko da komaj čakam, da me vzgajajo z zmerjalnimi besedami, se brž umaknil, nato pa nasnoval tiho in pošastno klanje avtomobilskih gum neke noči. Paral sem jih kakor kitovino. Zjutraj je bilo vse pokonci, vse je strmelo v sesedene škatle, polni groze in tihega povpraševanja, kdo neki je to storil.

Človek je brez moči, če mu narediš škodo; mehak je ko morski klobuk in prav tako poplesuje v sebi.

Jaz pa sem se pomešal med prizadete in strmelo kot oni v sesedene škatle. Skupaj z njimi sem se vpraševal, čemu.

Vidite: nesmisel in blaznost kakega dejanja te presune in spremeni. Iz sodnikov, profesorjev, učiteljev in drugih sem naredil ljudi: mehke in žalostne, povprašujoče in čuteče.

Je v tem kak smisel?

Je.

Tri, štiri, pet let ta ulica ni vedela, da je ulica; niso si odzdravljali, nikoli mi ni nihče privoščil prijaznosti, vsak dan me je merila samo njihova siva, hladna sebičnost. Ti obrazi niso znali pošepetati, telesa ne trepetati. In nihče razen majhnih otrok ni v tej ulici nikdar jokal. Vpil ali prišel pijan.

Po tem pokolu gum pa sem ulico naredil domačo, potegnil sem stik skozi vse nas, in moj nesmisel je osmisлил poslej vsak dan. Zaslišalo se je petje, vpitje, jok, šepet, ki ga imam tako rad. Vse se je spremenilo, res.

Kasneje, dolgo po tem, ko sem živel v kraju, ki ga je stresel potres, sem ta proces celo predvidel. Kraj je bil kot naša ulica: kup smrdečega, opravljivega sovraštva, sivega preziranja od praga do praga, od osebe do osebe.

Čakal sem, da jih bo obiskal drugačen rezec gum in pozval to mutasto svojat v hišni šepet.

Ne bi rekel, da je potres neki zavestni nesmisel, toda nesmisel je in ta ljudi spremeni.

Še to: po tistem uličnem direndaju smo vzeli trije v precep profesorice francoščine; zaupal sem dvema, kako lahko zmehčamo, kogar koli hočemo; najprej smo začeli z zasledovanjem njenega renoja in ji ga petkrat zapovrstjo prerezali.

Profesorica nam ni bila nesimpatična, toda hoteli smo jo zlomiti. Vedeli smo, da se bo že ob prvem razrezanju žalostno zastrmela v našo brezbriznost. In res: postala je tišja, z vsakim je govorila zelo osebno; počutila se je krivo.

Ko je oglaševala svoj ton, da bi bil čim manj žaljiv, smo usekali v drugo, nato v tretje in tako naprej.

Nikoli je ne bom pozabil, ko je prišla v razred po našem petem posegu. Ni rekla, sedite. Njen pogled je bil nemiren, a obvladan; lovili smo jo z dihi.

Vi... temna... potuhnjena... rakasta tema... je šepetala, navadno dvojičje ste, razklanost, nesmisel, hudobija zaradi hudobije... vem, da ste vi... temna rakasta tema... rak...

Vdihnila je in se presekala: nadaljujmo!

Nihče je ni vprašal, če se ji morda ne meša, začeli smo z novo lekcijo.

Takrat sem doumel, da sem bil zares rakasta tema in da bi moral ljudem pustiti zasebnost in jih ne spreminjati v skupnost, ki je že davno presežena.

Pritisk na sistem je strašna stvar, zato sem se ga bal, ko sva stopala s paznikom skozi mojstrovino poletnega žara, lijočega slapu sončne reke skozi zastekleno streho, mojstrstvo te svetlobe je prav v tem, da se njeni

toni razmejujejo z mehkobami in ostrinami, in ostrosti spreminjajo svet v prah in molčanje, mehkobe pa v gube življenja. Prav v tem poslednjem tonu sva obstala, ker sva prišla do moje nove celice, prostora obsojenih na smrt.

Vstopil sem. Zidovi so dehteli po minljivih življenjih. Vse je bilo kot v stari celici, le nekoliko večji prostor je bil to, bilo se je mogoče dobro nahoditi pred spanjem, nadihati in celo umiriti pred smrtjo.

Zidovi so bili popisani in napisi okvirjeni z močnimi ali več črtami; izražali so različna razpoloženja: posmeh, upanje; skratka zadnjo sled človekovo, morda celo njegovo bistveno lastnost, zaradi katere je kdo prišel sem.

En sam napis pa me je pritegoval ure in ure, stal sem pred njim in razmišljal o človeku, iz katerega je prišel na steno, ta človek je moral biti zelo pogumen, svetel in ubit brez krivde.

Zapisal je bil:

Ko nosite v svojih rokah nevidno luč,
bodite s svojim vedenjem tudi duhovna luč.

Nekdo je h koncu napisa pripisal: komu.

Vseeno je to jedko, brezupno vprašanje obviselo zase in je napis s svojo globoko, pronicljivo vero, da s smrtjo ni vse končano, osvojil marsikoga.

Dva dni sem ga hodil brat, potem pa sem opustil stik z njim, ker ni bil po mojem okusu, čeprav je izražal avtentični element pogleda na življenje in njegove posledice.

Bolj mi, recimo, leži Čehov, ki je osvojil načelo, da je življenje posmehljiva cenenost; poslednje dogajanje v Čehovem življenju je bilo potrdilo njegovega načela.

Sicer je pa smrti toliko, kolikor je ljudi. Sploh je ironija tista resnica, kateri gremo nasproti vsi.

Zdaj sem bil končno resnično v miru; mimo je bilo zasliševanje in bedni poskusi psihiatra, da me izvije smrti, mimo priliznjeno temni testi jetniškega psihologa, pa večna pisanja samokritike, mimo sodba, priziv in zavrnitev priziva. In dokončno je proč nočno šepetanje v sosednjo celico, kjer je bil zaprt duhovnik, ki se je trudil, da bi jaz zopet vzljubil življenje in naredil vse — se pokesal, zlomil ali kar koli — samo da bi ga spet ljubil, ljubil, ljubil.

Ali sploh vem, kaj je ljubezen?

Odgovarjal sem mu, da ne vem, da sem prišel na svet v norišnici, kjer sem živel pri materi do petega leta, ko so zdravniki ugotovili, da sem normalen in me dodelili nenormalnemu očetu.

Oče mi je potem, ko sem odraščal, sproti pripovedoval družinsko zgodbo, ki se glasi nekako takole: ko sta se z materjo vzela, je menda ležala nad dolino Krke prav takale soparica ko danes, namesto žagajočih škržatov so prepevali ruski tenorji čričkov, ne prav pogosto, ampak takole navmes, med napenjanjem sončne tihote so se oglasili v trilčku in pomolzli nebo za curek vročine.

Poročna maša je bila na Trški gori.

Spodaj pa je ležalo razbeljeno kraljestvo, zeleno od zemeljske radosti in zvito v opoldanski klob lenobnega počitka.

Moj oče, ki je sicer zasvojil celo mojo mamo, je v resnici dobil njeno četrto duhovno različico.

Moja mama Ana, ki je prišla prosit svojega prijatelja, pisatelja J. J. za pričo pri tej poroki, mu je bila opisala ženina, oziroma bodočega moža tako podrobno, da se je prijatelj zelo zamislil in končno odgonetil iz opisa tri osebe, ki so sestavljale eno.

Seveda moram prej navesti njeno kratko biografijo: njen oče, moj stari oče Filip, je bil star enainšestdeset let in se je v Mokrem polju pošteno napil, je potem padel iz prenatlačnega avtobusa, a ostal je živ, hvala bogu le dobro spraskan in stolčen. Pobrala ga je triintrideset let mlajša vdova, ga zavlekla k sebi in zdravila in medtem je ta moj stari oče naredil Ano, mojo mamo, ki je bila tako lepa, da se je vsakemu zasmejala, ko jo je srečal.

Ko se je pri prijatelju pisatelju nekoliko opomogla, mislim, da naspala in najedla, ji je J. zaskrbljeno razložil, da se, po njegovem, hoče možiti s tremi, in da je združila tri v enega in da takega moža, žal, ni.

In kakšen naj bi bil? Visok, pšenično las, skodran, filmski igralec, ki ganljivo recitira Soči in hoče v prostem času pasti konje na združnem posestvu, popravljati pipe, lotati piskre, polagati svinčene cevi za kloačne odtoke ter peti na radiu Zagreb II evergreene.

J. ji je iz navedenih nagnjenj dokazal, da so to trije moški, če ne celo štirje, in da se mora med temi odločiti za enega: prvega, drugega, ki je bil po njegovem najboljši, ali zadnjega.

Tedaj pa mu je moja mama zaupala, da ima v zalogi še enega, in sicer mojega očeta, ki ji je všeč že zato, ker jo je, medtem ko je ona vozila naokoli s fičkom žalostno mamo, ki ji je crknil konj, čakal do konca vožnje na istem kraju.

Za tega moškega so se potem zmenili, toda moja prihodnja mama se je temu vdala kot četrta Ana, tri so bile, kot smo že čutili, medtem splahnele: prva z igralcem, morda najlepša, druga z bogatim obrtnikom, tretja s pevcem popevk.

Normalna pa je bila, če je bila, samo prva Ana.

In zdaj, kako sem se rodil jaz.

Duhovnik me je prosil za dovoljenje, če me sme prekiniti, in dejal, da ga je ta zanimiva pripoved spomnila na Marijino čistost, zakaj se je Jezus rodil tako prodorno misleč in enovit.

Nisem ga razumel, on pa me je poslej vse bolj in bolj.

Potem sem mu povedal, kako sem bil spočet jaz.

Po poroki na Trški gori v tistem žgočem, pevnem poletju sta z mojo prihodnjo mamó odšla na očetov dom. Mislim, da je to najlepši kraj: mlin ob reki in dolini, ki spominja na sramežljivo odprtje deviških meč.

Tam je oče začel ploditi mojo prihodnjo mamó — od An po številu četrto, da bi stene samotnega mlina dobile svojo pravo dolžnost: čuvanje otroka.

Soseska je prisluhnila. Moja prihodnja mama je bila vse lepša in lepša, cvetela je od ploditve, toda v sedmih letih ni niti enkrat kazalo, da se je kaj posrečilo.

In tu je bilo posestvo, tu je bilo vsega, le otroka, ki bi to podedoval, ni hotelo biti.

Zdaj se je moja mama (še zmeraj je bila prihodnja), spomnila, kako so v času stare zaveze rodile sužnje jalovim gosposkim ženam zakonite dediče; domislila se je Abrahamove Agare ter sina Izmaela in prišlo ji je na misel, da bi si sama našla nekoga, ki bi ga po oploditvi zavrgla, otroka pa si prisvojila kot Sara.

Zamisel je potem razkrila očetu. Ker si nista želela očitkov, da sta jalova, je moj prihodnje oče na ta materin predlog pristal.

Ta je potem izkoristila priliko, odšla na obisk k svoji materi in tam se je zgodilo, kar si je izmislila, vrnila se je domov kot peta Ana.

Z vami? je vprašal duhovnik.

Z vseh oken so nama prisluškovali, zgodba je bila tako nevsakdanja, posebna, žalostna, da ji je vseh stopetdeset jetnikov tiho sledilo.

Ne, ne z mano. Z mojim polbratom, ki je bil ubit na strašen način, preden se je rodil.

Mama, kajne, se je vrnila domov s tistega obiska pri materi noseča. Očetov pogoj pa je bil, da mu nikoli ne pove, s kom, kdaj, kje, zato mu je šele po treh tednih skupnega življenja povedala, da vse kaže, da je zanosila z njim.

Da to ni res, sta vedela oba, vendar sta prevaro sprejela kot resnico, kot osnovo prihodnosti, ki sta se je naučila v stari zavezi.

Joj, je vzkliknil duhovnik, kako nepismeni smo, beremo z očmi trenutka, toda tekst, kakršen je Genesis, je treba brati z dvojno dioptrijo: s preteklostjo plus sedanostjo, to je šele daljnovidna prihodnost.

Pustiva to, sem mu rekel, vi ste preveč malenkostni, zasledujete človeka v vse njegove vzgibe duhovnosti, samo da v pravem trenutku oplodite z evangelijem vso bit. Vrniva se k materi kot taki, ne k materi po vaši zamisli.

Žalostno in molče me je opazoval skozi zamreženo okno.

Moja mati, sem nadaljeval, je potem pričakujoče rasla v znamenje otroka. Polnila se je kot apnenčasta luna na nebu. Zamislite se . . .

Ali vas smem obiskati, me je presekal, prosil bom za to paznika. Samo za nočoj. Kar pripovedujete, je strašno.

Z zamreženih oken se je oglasilo nezadovoljstvo, glasno, poglasno in sikajoče. Vsi so hoteli slišati zgodbo in so križem kražem govorili zoper duhovnikovo zamisel, da bi jo prestregel le zase.

Zahtevali so, da jo povem vsem do konca, potem pa lahko duhovnik prosi paznika, da me obišče in se pogovarjava na samem, o čemer se pač želiva.

Vdal sem se in nadaljeval: zamislite se v romantiko dolenskega mlina, v kлокot loput in čudež ženskega trebuha, kjer iz trenutka v trenutek v ritmih trohejev narašča prosojna snov: človekove kosti.

Moja mama mirno pričakuje mojega brata. Plete, kvačka, šiva, poje. Zeleni zrak reke plava skozi prostore. Vse je v redu.

Dva časa sta in oba se približata človeku na isti način: to sta čas rojstva in čas smrti. Moji materi pa sta se bližala oba hkrati, zato je bila zelo vznemirjena, je rekel kasneje oče.

Nekoč grede k zdravniku pa je srečala sošolko s tistim, s katerim je zanosila mojega polbrata. Vendar je to tisti hip ni zmedlo. Po opravljenem zdravniškem pregledu pa je po ključu naključja srečala sošolko na samem in jo vprašala, če se bo mogoče poročila s tistim človekom, s katerim so se malo poprej srečali. Sošolka ji je pritrdila in zaupala, da je tudi sama noseča z njim.

Mati seveda ni črhnila, da je tudi ona, bila je tiho, kot je obljubila, vendar se je plod v nji le nagnil proti pravemu očetu, proti ljubezni, in ta, tako zatajevana, je zdaj buhnila iz nje in začele so se z njo tako nagle in bliskovite spremembe, da se jih ni dalo več razumno obvladati.

Hip nato je začela sredi trga vpiti gesla zelo čudnih misli, približali so se ji miličniki, poklicali rešilca in jo za mesec dni spravili v bolnišnico. Tam se je umirila in pritajila. Ko so jo odpustili, jo je oče spremljal domov. Zaskrbljen, ker je naslutil, da se je zgodilo nekaj nepredvidenega.

Doma je bila teden dni mirna, potem pa se je ponoči odplazila v kuhinjo, vzela iz zabojčka dva velika žeblja in jih vsadila v vtičnico električne napetosti. Elektrošok jo je pobil, vendar ne do smrti. Moj polbrat je ob tem umrl, materi pa so rešili življenje, s tem da so ji odrezali obe roki v zapestju.

Iz bolnišnice se je vrnila kot šesta Ana, potrta, toda ne premaknjena v razumu in čustvu. V boju za otroka je marsikdaj, kot mi je povedal oče, molila, vendar je bog ni uslišal.

Zdaj je sedela na verandi, oči si je pokrila s temnimi očali, gugala je svoj život ko slepa in premišljevala zgodbo o Agari in Abrahamu.

Ni mogla verjeti, da moraš ljubiti in da samo v ljubezni dobiš tisto, česar si najbolj želiš.

Kot šesta Ana, je rekel oče, je bila najlepša. Izdelal ji je bil stojalo za knjigo in ji je hodil obračat strani, jo umival, hranil, vodil na stranišče, odeval z odejo, razčesaval . . .

Kot šesta pa je potem zanosila. Ko je spoznala to, je spet začela vpiti gesla kot tedaj na novomeškem trgu, ni se pustila več razčesavati, onečejala se je kjerkoli, ni hotela več jesti in oče je moral poklicati na pomoč zdravnika. To jo je privedlo v norišnico, tam sem se potem rodil jaz in mama se je pomirila.

Še zdaj čutim, kako se me dotikuje po licih s štrclji.

Imela sva svojo sobo, stregle so nama sestre, toda mama se je po-grezala v lahkotno fabuliranje brez vsebin, v nekakšno pesnjenje oziroma nizanje istih pomenov.

Ob nji sem rasel do petega leta, ko so dokončno ugotovili, da je ne bom mogel vrniti v svet stvarnosti in normalnosti in da bo mama za zmeraj sledila samo svetu svojih instinktov. Upali so bili, da jo bom vrnil samo jaz, oziroma samonagon po meni, ki je bil v meni.

V tistih petih letih, ko sem opazoval gnezdo svojega rojstva in bil le medikament moji materi, sem srečaval sence, ki se tudi še imenujejo živ-ljenje. Kakšni dobri ljudje so to! Nikjer ni več takih.

Ni čudno, da se mi je stožilo po njih. Zdaj grem k njim, toda po svoji poti. T o j e v s e.

Ste videli! je zaklical duhovnik. Kaj nisem rekel! Joj, kakšna ironija! Toda vaša mati je sveta, verjemite mi, je izšepetal.

Agara, Agara . . .! je ponovil; to je čisto nekaj drugega, tam je govoril bog, tu pa človeški instinkt. Meni je to popolnoma jasno. Ženska se z vsem svojim bistvom, ko zanosi, usmeri proti možu. Otrok je nemirna igla, kakor je to pravzaprav vsak človek, ki tipa, tipa, dokler ne najde smeri za očetom. Razumete to? Ali smem zdaj k vam?

Vseh stopetdeset obrazov na oknih je molčalo. Čutil sem, da molče presunjeno. Kakor ribe v vodi, ki jo razkrajata kislina.

Čez četrto ure je stopil v mojo celico.

Mir z vami! je rekel in mi ponudil roko.

Vzel sem jo in jo občutil kot crknjeno ribo, ki postaja trda.

Veste, zakaj sem tu? Pred vami? Ker vas neskončno ljubim. Bolj ko samega sebe. Ali hočete moje življenje?

Hvala, sem rekel. Kot je imela rada mene moja mama, me ne bo imel nihče. Moja mama je res dala sebe, da je dobila mene. Vendar je bila prav v tem povratna sila. Tako zapleteno, kot je ona prišla do svojega smisla, tako prihajam jaz nasproti svojemu nesmislu. Življenje in smrt si ne nasprotujeta, gospod. Poglejte, sem mu rekel, obnovil vam bom svoj zagovor zločina ali poslednje ure vse svoje biografije. Moj prekršek je samo sredstvo za doseg tiste povratno delujoče želje, ki je z mamom nisva mogla pred-vetiti. V meni je namreč toliko moralne slabosti, da me morajo ubiti drugi.

Duhovnik se je usedel na edini stol in me lovil s svojim vpijočim pogledom.

Če vas prav razumem . . . je dejal tiho.

Prav me razumete, sem odgovoril, smrt je formula nekega življenja, smrt je torej element, ki poseduje človeka. To črko vam vtisneta oče in mati. V njenem znamenju potem živite. Ne umrjete. Ko sem se jaz vrnil iz norišnice in je mama potem blago zaspala, izgovarjaje svetle besede, čudnih misli, sem začel pozvedovati za vsem, kar se je bilo zgodilo v zvezi z mano. Oče mi je pripovedoval zgodbo v neskončnih različicah, dokler ni v celoti prevzela moje zavesti. Tisti hip — ne boste verjeli — sem vstal, zapustil očeta, odšel v gostilno in začel piti. Vzporedno pa se je oglasila v meni mehka španska melodija, ki jo je Ravel izvedel v toliko tonih in se

imenuje Bolero. Odvijal se je v meni z vsem svojim bleščečim instrumentalnim allegrom, najprej kot solistični part roga in nato je z gromovitimi ritmi prevzel moje bistvo in ga odnesel nasproti nič.

Nič ima samo obliko zvoka.

Kadar vam viski prebudi melos bolera, takrat, gospod, se lahko pokrižate.

To je čudovita smrt, najlepša.

Zunaj je spal sneg. Poznate gobo plavo golobico? Tak je bil sneg tistega večera. Plavkast po robovih, a v sredi, kjer sem hodil, neskončno bel, nič ga ni moglo omadeževati.

V meni se je obnavljal Ravelov Bolero in jokajoča moč, moč, kateri se je smilil cel svet, pa ne zato, da bi ga objel in ubil.

Morda se je to zgodilo nekoč vašemu Jezusu v Getsemaniju in kasneje ob Genezareškem jezeru, ko je predal svojo cerkev v roke Petrovemu meču in svojemu križu. Šele kasneje jo je zaupal grški miselnosti, vendar prepozno. Meč je že rojeval zločin in križ objekoval. Nekaj podobnega je bilo z mano tisti večer. Odšel sem po mehki zimski preprogi do bližnje kmetije, odprl hlev, odvezal vso živad in jo izgnal v tiho temo. Svetil nam je samo sneg. Hodili smo vso noč. Zjutraj sem odgnal četvero glav v bližnjo hosto in jo tam drugo za drugo pobil s kolom, prerezal vratove, počakal, da je izdrla iz teles vsa kri in da je smrt zamrenila velike oči s sivino. Potem sem se vrnil v vas, v gostilno, kjer so se nekaj prepirali. Prosil sem jih, da bi nehali vpiti, ker poslušam glasbo. Miličnik pa se je obrnil k meni in me vprašal, koliko sem že pil. Zamahnil sem in rekel: *t o l i k o*. Bilo je prec po njem. Nato sem se znašel tukaj.

Vam je kaj žal? je vprašal duhovnik.

Pogledal sem ga in mu odvrnil, da ga ne razumem, kako me je mogel kaj takega po vsem tem, kar sem mu povedal, *v p r a š a t i*; potem, sem mu rekel, me ni razumel. Zakaj sploh je to, kar je: duhovnik. Sumim ga, da je tudi on samo Petrov človek. In če je, potem je le to, kar sem jaz.

Petrovo nasledstvo nima s tem nič skupnega, je odgovoril, krščanstvo je ljubezen, cerkev pa je res iz dveh počel, vendar si v bistvu le na videz nasprotujeta, v resnici pa očiščujeta druga drugo. Peter je dobil prvenstvo zato, ker je res najbolj človeški — človek z nožem, človek z izdajalskim duhom, človek s solzami — torej tak kakor mi vsi, simbol večine. Pavel pa je manjšina, ki šele nastaja kot večina: misel, ki počasi navezuje stik z zemljo. Nasprotje med Petrom in Pavlom je le navidezno in naj ne stavim nanj; to je meja, ki se bo nekega dne razblinila in ujela najbolj preračunljiv del človeštva. Gre za to, je rekel, ali čutim, da sem kriv, in to je vse. Zakaj če to občutim, je moja prihodnost življenje, v nasprotnem primeru je to potem smrt.

Prav o tem sem vam ves čas govoril, sem odvrnil razdraženo, natančno sem vam opisal svoje podobe, ki so me pripeljale do te smrti, začele so se brez mene in končale se bodo z mano; povedal sem vam, da me je mama dobila šele kot šesta Ana v norišnici, že z zavestjo, ki je oddajala misli tuje in temne stvarnosti.

Nisem se dobro izrazil, je rekel; vi mislite, da stikam po vas, da bi našel krik obžalovanja in da bi vas potem lahko izmeril, kolikor ste to ali ono. To je naša stara metoda, sprovcirati človeka v stanje, da se počuti krivega. Morda kdo od duhovnikov poskuša še danes kaj takega na ljudeh, toda dobil bo le poenostavljenega človeka iz te metode, človeka, kakršnega si zamišljata nacizem in stalinizem in seveda tudi preživela cerkev. To je v resnici model človeka, v katerega so ga vtaknile ideologije zaradi lažjega dela z njim. Biti kriv... Kako naj boste vi krivi za svojo smrt? To je nonsens; popolnoma sem vas razumel, kot ste rekli, da ste toliko šibki, da ne morete umreti od svojih lastnih sil in da vaše smrti ni v vas, temveč da je v drugih.

Tega je na svetu strašno veliko!

Nadaljeval je: zame je enovit človek tisti, ki umre iz svoje življenjske sile. V takem sta srečno porazdeljena življenje in smrt v razmerjih, ki so klasična, spominjajo resno na duha antike. Ne pa na njeno resnico. Poglejte, navsezadnje umira tudi Kristus kakor vi, njegova smrt je v rokah drhali. Idealnih razmerij ni bilo nikoli, razmerij, ki bi človeka rodila in tudi obenem pokopala. To stran življenja poskušamo včasih odmisлити na preprost način: če začneva pri vas, bi lahko rekla: če se ne bi rodili, kakor ste se, potem vas ne bi bilo tu. Vendar je ta teza resnična le do tistega trenutka, ko vas spet občutimo, da ste... tu... na svetu. Podobno se zgodi s tistimi, ki niso prejeli z življenjem tudi sile svoje lastne smrti. Lahko odmislimo samo nekaj potez: pri Jezusu Juda Iškarijota, potem izzivanja zaključene družbe in še kaj, vendar je to le poskus, da bi vrnilo smrt v meje njenega prostora.

Vse te smrti, ki jih zadamo mi, ljudje, so nekje odrešilne. Še več: služijo času. S tem pa so postale nesmrtno. Me razumete?

Jaz si prizadevam, ko vas prosim, da ne bi občutili krivde, ampak le lastnosti svojih dejanj, da bi doživeli polnost svojega časa, čeprav je le-ta zgubljen za zmeraj. Toda mnogo bolje je biti izgubljeni čas kakor nečas.

Odkar sem tu, sem mnogokrat slišal te ljudi, kako obžalujejo, da žive. Zakaj? Zato, ker so se srečali z večnostjo.

Verjamete?

In tudi vi ste se že in jaz in Kristus tiste noči v svetlem Getsemaniju. In kaj je večnost? Nič drugega kot doživljeni čas.

Ko želim, da priznate, da ste živeli, me vodi samo to načelo in ne želja po priznavanju greha. Poslednjega je tako malo, da res ni bilo vredno prepresti svet s spovednicami.

Morda imate prav, sem mu odgovoril, morda tudi ne. Poznate v jesen zamaknjene stvari: trte, drevesa, hlode, hiše, sadeže, poti?

Duhovnik se je nasmehnil in mi pokimal iz spominjanja na nekaj, kar je bilo že odsanjano, toda, če uporabim njegovo miselnost, večno in živo.

Rekel sem: čas jeseni je čas splošnega razlikovanja med stvarmi in ljudmi, je čas poosebljanja v svojstva, ki te zamaknejo v leta in leta vase. Škoda, da ni vaš Kristus živel sedemdeset ali devetdeset let. Triintrideseta jesen, sem rekel, pa je najbolj nora in fantastična.

Hotel me je z mehkim posegom roke prekiniti, da bi mi z blagim glasom oporekal, sem videl.

Nisem mu dovolil. Povišal sem glas svoje zgodbe.

Dejal sem: bližal se je čas mojega odhoda na fakulteto, zastrmel sem se v bližnje vinske vrhove, od koder so plali sladki vonji, posamezni klici pa so trgali tkanino jeseni, ki je kot prozorni motni zastor razmejevala moje slovo od njihovega.

Kakšna igra!

Jesen je čas, sem rekel, ko se človek in stvar dokončno razmejita in vsak od njiju se sam zamika poslej v svetlobo jeseni, ki mu odreja pravo ime in mesto na svetu.

V tem času me je bratranec odpeljal. Rdeča pokrajina je stekla za nama, potem pa se je sladko gnijoča podoba spremenila v konveksno izboklino.

Za nama se je odvijal kiselkast prah. Na zahodu je žarel mir iz rdečega sončnega mahu. Večer so napolnile mušice. Njihov ples je bila predstava silnih ritmov in neznane glasbe. To je hip, ko so vse doline Dolenjske polne vina; ko se vse opredeljuje in nekam odhaja.

Zavozila sva na asfalt. Travnato zelena reka se je stoječ premikala v neznano. Njena gladina, podarjena od temnih in svetlih senc, je bila mirna.

Misliš, me je vprašal bratranec, da boš na jusu prišel do zaželeno predstave o resnici?

Slišal sem ga v svojo zamaknitev.

In kaj je resnica? sem mu odvrnil.

Marsikaj, je odgovoril.

Takrat sem gledal na svet tako kot vi.

Recimo, da je marsikaj, sem mu odgovoril, da je vse resnica, tudi tale najin razgovor, toda na dnu ali koncu vsega tega je nekaj, kar ima skupno število.

Bratranec se je koncentriral na stopinjski krog volana, v resnici pa je poskušal to število poimenovati. Njegov obraz je vzkipeval belo in mehko.

Trpljenje je, sem ga sam imenoval, ali mar ni potem vseeno, kje trpiš.

Kot jaz to vidim, ni, je odvrnil.

Potem se motiš, sem rekel, drugega gledanja menda ni.

Pač, še eno je, je odgovoril, ateistično.

In meniš, da s tem pogledom lahko odmisliš tistega, ki ti gre na jetra? sem ga vprašal.

To ne . . . je odgovoril.

Samo hip: t o n e je že skrupel, sem ga prestregel. Če boš rekel ja, ga smem odstraniti, potem še eno gledanje zares je, drugače ga ni.

Ni tako! je zrasel v glas. Čeprav mora biti kdaj tudi tako. Ubiti človeka je celo potrebno.

Vendar je pravičneje biti žrtev, sem odgovoril. In zdaj, p a z i t e, mi je odgovoril: t o j e t i s t i h u d i č, iz katerega izvira tvoje gledanje, iz sladkosti in pravičnosti žrtve; morda je tako, morda ni. Zame je smrt karika-

tura nazora. Nič drugega. Samo ne govori, da ima vse, kar je, skupni imenovalec.

In po tistem . . . je začel duhovnik kriliti z besedami, ste se spremenili?

Ne, sem rekel, samo pravim, da morda je tako, kot vi pravite, morda pa tudi ni. Ko ste rekli, da je dobro doživeti čas in ga napolniti s sabo, da bi tako postali večni, sem prišel do mnenja, da bom večni, ko me bodo ustrelili čisto na drug način. Moj občutek in moje gledanje na to je takšno in samo to me zavezuje.

Zagotovo, je pritrtil žalosten. Vendar se mi vas zdi vseeno škoda.

Zakaj?

Nekje sva hodila nekaj časa skupaj, je rekel. V tisti jeseni, v kateri se zamikajo vse stvari in se vsaka zase opredeljuje, tam vidite, sva šla nekaj časa skup. Samo da sem jaz obstal, vi ste pa odšli, čeprav . . . sem tudi . . . jaz . . . Ali veste, kaj se pravi hoditi z roko v roki z žensko, ki jo ljubite bolj od sebe, v mraku, dišečem po zemlji jeseni, ki je dala plod in se pravkar ohlaja, medtem ko ti ona napoveduje poklic, ki ga opravljam, ali veste, kaj je to . . . Jaz pa se ji zaklinjam, da ga ne bom nikoli. Vi ne poznate tega trenutka, kaj?

Jo še ljubite? sem ga vprašal.

Saj imam z njo otroka, je odgovoril. Toda preden je prišlo do tega . . . preden je vse to nastalo . . .

Tistega večera, ko sem se vrnil s sprehoda v svojo sobo z njenim likom v svojem, ki ga je predihnila vame njena ljubezen, je potrkalo na moja vrata. Bila je mama. Njen obraz je odsevil svečo, ki mi je svetila.

Kaj delaš? je vprašala. Odgovoril sem ji, da gledam svečo, kako gori; povabil sem jo, da je sedla. Spustila se je na stol in njen smehlaj je sledil mojemu. Oba sva opazovala plamen sveče, kako tiho in lepo se spodjeda.

Rekel sem ji, da bi si morali zmeraj svetiti s svečami, ker imaš občutek, da te iz živega ognja nekdo gleda in da pravzaprav tisti pogled razsvetljuje prostor.

Nasmejala se je in zaječala, da mi je mislila nekaj povedati, vendar si ne upa.

Zasmilila se mi je.

Mama, ki je upala vse: roditi me in ozdraviti nič koliko boleznih, ta ženska zdaj ne upa nekaj povedati. Zakaj ne? me prevzame.

Ali je kaj hudega? vprašam.

Ni in je, je odgovorila.

Prosil sem jo, naj mi pove vse, kar mi ima.

Upihnil sem svečo in prižgal nočno lučko. Dim sveče je zavaloval v deltasto obliko.

Saj si se že odločil in prihajam prepozno, je odgovorila, dvigaje sklenjene roke, ko da jih ima vpete v lisice.

Izostril sem pogleda in jo portretiral na svoje nevidno ozadje.

Zakaj gre? sem jo vprašal.

Začela je znani materinski ritual samoponiževanja.

Povej! sem jo ustavil.

Izgovorila se je spet, da je neuka, da nima šol, kot jih imam jaz, in da si ne upa. Potem pa se je le ustavila, se zagledala v nevidno točko in me vprašala, če menim, da je bog. Odgovoril sem ji, da ga ni.

In ti misliš, je rekla, da vse te stolnice, bazilike in ljudje, ki služijo v njih, služijo nekemu, ki ga ni.

Potem pa mi je čisto tiho zaupala, da me je v vojnem času, ko sem bil še v nji, zamenjala v cerkvi za srečno očetovo vrnitev. Toda če ne čutim, je rekla, do tega dolga, naj bom čisto miren, prevzela ga bo sama. Samo mislila je . . .

Zagnano sva se gledala. Njen dokaz o službi nekemu, ki ga ni, ima za seboj vso človeško zgodovino.

Odgovoril sem ji, da moram premisliti.

Pa Jezus? je vprašala.

Odgovoril sem ji, da mi ne gre za nekoga, temveč za kako. Mislim, da je kako, če je tisto, ki bo odločalo, ali bom verjel v to, v kar ona, ali ne bom. **K a k o j e n a m r e č k d o , k a j i n z a k a j .**

Vidiš, je rekla, ko vse veš.

Vem že, sem odgovoril, samo ne vidim ko ti. Moral bi imeti tvojo vero. Vera je videti več, kot se vidi.

In če jo dobiš? je vprašala

Skomignil sem.

Njen pogled me je žametno prižemal.

Ostal sem sam, strmeč za njo, ki so jo že dograjevale stene in tema.

Odšla je kakor sen.

Vztrepetal sem, ker nisem mogel verjeti, da sta me na en sam dan obiskali dve ljubezni: Anja in bog. Začutil sem, da se bo zdaj začel boj za eno, ker človek sme imeti samo eno ali — obe?

Odvzel sem se samemu sebi in postal dvojniki. Hkrati ko sem strmel v mamo, sem se videl in doživljal tudi ob Anji.

Odmislil sem klic: bog te kliče, da bi začutil, kako je to.

Zaželel sem si tudi nekaj teoloških predstav o njem; spominjam se, da je bila ena: da je bog vsebina vseh stvari, in druga, da so vsi narodi pred njim nič; kakor nič in prazen nič.

Stresel sem se od tega Izaijevega nihilizma.

Če mu je vse nič, čemu nas kliče, da mu služimo.

Toda to je posebna milost, si odgovorim sam.

Služiti statiki, se razburim, ki je tako ohola, da noče razviti povedka.

Ne, ni ohola, ampak milostna, šepne nekdo.

S kom se pogovarjam? sem odstrmel in prisluhnil v temo.

Povedek je razvit, sem zaslišal.

Ulovil sem svoj izdih, ki me je hotel za zmeraj zapustiti. Tedaj sem se videl, da ležim na svoji postelji in da je šipe že oblil mivkast val dne.

➤ Začutil sem, da je lepo biti mrtev.

Morda je to vsebina vseh stvari.

T o ! sem planil jaz.

Duhovnik me je blago ustavljal v mojem naletu.

Utrujeno je nadaljeval: tedaj mi je moč noči stisnila čelo, da so me zapekle sence.

Čeprav se me je loteval nemir, sem mirno opazoval dan, ki je valil valove svetlobe v moje prostore.

Hotel sem še enkrat videti sinočnjo Anjo, toda predstave o njej nisem mogel več obnoviti.

Ura je bila pol petih zjutraj.

Po robu strehe je tacala mačka, njena nepremična drža je bila potuhnjena krvoločnost.

Bila je pravo nasprotje pojmu, ki so nam ga pri biologiji vtisnili v izkustvo. Predmetno šolsko je mačka nekaj mehkega in prekanjenega, tatinkega, toda to je spoznanje opazovanja, ki ga goji o sebi tudi mačka sama. Brž pa ko žival opazi, da jo pogled ne zalezuje, se sprevrže v to, kar je v resnici: in tedaj jo preplavi lastna grozovitost.

Naslajal sem se nad tem nenavadnim jutranjim odkritjem in se varoval, da se ne bi s pogledom izdal mački, ki je hip zatem zgrabila nežno spečega goloba. Ta je sprožil s prosto perotjo valove zračnih sunkov, ki so mačko še bolj razježili. Zahropila je in se uprla s kremplji ob drsljive strešnike. Začela sta drseti: mačka in golob. Počasi sta se bližala žlebu in prepadu. Videl sem, kako je mačka vedela, da se bo morala vsak hip odločiti golobu v prid in kako poskuša to odločitev preložiti.

Sledil sem tej srhljivi igri, in ko je mački skorajda že uspelo, da igrico reši v svoj prid, sem potrkal po šipi.

Mačka je odprla na vse stežaje svoj mongoloidni jantarni pogled in me zagledala. Pa ne toliko mene, kolikor moj pogled, ki jo je zasačil pri prepovedanem dejanju ali dejanju groze.

Spustila je goloba, ki je zašepal k meni proti oknu, mačka pa je imela še dalje odprte oči in me slikala z njimi na ozadje svojega spomina, obli-zovaje se, postajajoč spet tista mačka iz šolske biologije, ki zbuja prijazne in komične občutke.

In: kakor da jo je sram, je odskočila v brezno.

Golob pa je že prišepal pod okno. Njegovo kljunasto obličje ni izražalo ne bolečin ne strahu.

Zdaj šele sem dojel igro med resnico in vtisom: moj pogled je bil za mačko spoznanje lastne grozljivosti; moj pogled skozi šipo je bil zanjo nekakšen nazor, ki se ga je bila nekoč odrekla, toda ko se je spet prepoznala v njem, je zbežala pred njim.

V odblesku njene resnice sem spoznal tudi svojo: človek sem samo do tistega hipa, ko se občutim obvladanega po nazoru, ki je bistvo vsega, brž pa, ko ga zanikam, sem žival, ki jo lepšajo znanstvene študije.

Ob tem nenadnem spoznanju o sebi sem obnemel.

Golob se je stisnil k steni.

Jutrenje se je nadaljevalo.

Anja! sem dahnil slabotno. Kako prav si imela!

Začutil sem, da sva se sinoči le poslovila.

Nagnil sem se na bok in prisluhnil jutru v hiši.

Začutil sem, da me nekdo gleda in da postajam človek.

Proti večeru istega dne, ko so se srne pripravljale, da izstopijo iz hoste na mlečni travnik, sem odšel k obrazom iz lubja starih vrb. Z nasprotne strani potoka je prihajala Anja. Bila je v brezrokavnem krilu. Njene dolge, lepe roke so medtem še bolj potemnele. V laseh se ji je zibal predvečerni veter. Na ustnicah pa se ji je zibal svetel val.

Iz potoka je vznikala meglenica.

Zadišalo je po vodi in ribji maščobi. Žarki sonca so se razbijali na ozadju Gorjancev.

Pri brvi sva obstala. Čakala me je, da pridem čez.

Ne zameri, sem ji rekel, da ne bom govoril kot včeraj, prebral bi ti rad, kar sem zapisal.

Anja se je razredčila kot svetloba.

V rokah mi je zašumel papir.

»Tedaj je Gospod poklical Samuela, sem prebral, in ta je odgovoril: Tukaj sem.«

Zložil sem list in ga vtaknil v srajčni žep.

Anja pa me je vprašala: in kdaj se ti je to zgodilo?

Ko sem se sinoči vrnil domov, sem odgovoril.

Torej nocoj?

Nocoj, sem potrdil.

Kako? je hotela vedeti. Povedal sem ji, kako je prišla v sobo mama in mi povedala, da me je darovala v neki cerkvi za očetovo srečno vrnitev. Vendar me to ni prevzelo. Tedaj se je začel monolog, ki je trajal do jutra, ko sem omagal. A ne pred naporom razgovora, ampak pred našo mačko, ki se je bližala spečemu golobu. In, Anja, začel se je boj, jaz pa nisem vedel, da je bil to boj zame.

In kako to veš zdaj? je vprašala.

Poslušaj, sem dahnil, ta igra na strehi je bila nekaj strašnega po svojem simbolnem zaključku.

Opiši jo! je zahtevala.

Nisi še videla goloba v mačjem gobcu?

Ne.

Pa psa, si videla, ki je zgrabil kuro?

Ja.

In kaj je bilo potem? sem vprašal.

Kuro je odnesel, je odvrnila grobo.

Odnesel? sem vprašal pritanjeno, ko da sem vedel, da je ni.

Zdi se mi . . . je popustila, da jo je potem spustil.

Ti to nič ne pove?

Kaj naj bi mi?

Da je, recimo, pes zaradi nečesa popustil svoj plen?

Zaradi mene, vem; zbal se je in popustil svoj plen.

Ne, sem odgovoril, motiš se, Anja, tako kot v nas ljudeh je tudi v psu, mački in celo muhi prirodjen strah, pa ne pred nami, ampak pred ozadjem,

ki ga izražajo naše oči. Nečesa namreč na svetu ne smeš storiti. Če te pri tem zalotijo ta očesna ozadja — ne ljudje, ampak njihovi pogledi — v katerih se zrcali moralno merilo zame kot za psa, popustiš in se poskušaš rešiti v podobo oziroma vtis, ki ga imajo o tebi učbeniki.

Ne vem, je rekla, mogoče. A kaj se je zgodilo sinoči?

Nič takega, sem odvrnil. Gledal sem ta boj med mačko in golobom na strehi. Že sta drsela proti žlebu, kjer bi mačka morala prepustiti plen, v tistem sem pa spregledal, da bi se mačka tudi s plenom zavalila s strehe. Tvegala sem tisto, kar sem zaslužil: potrkal sem po šipi, da je mačka slišala in celo videla, in ko je — pazi — začutila, da jo opazujem, da jo torej vidim, je spustila goloba in me s svojimi očmi, polnimi strahu, posnela na film moralnega duha, zakaj če ga ne bi imela, bi s plenom pobegnila.

In to je zate klic Gospoda? me je vprašala posmehljivo.

Čakaj, sem jo ustavljal, to ni noben klic, toda ne reci, da nisem mačke sodil, ko sem se ji dal videti. Prebudil sem ji asociacijo na nazor, ki je vsebina sleherne stvarnosti.

In kdo je ta stvarnost konkretno? je vprašala. Ta nazor, mislim?

Moralno merilo, sem odvrnil.

In to je zate klic?

To je zame dokaz, sem rekel, da vidiš prav in da so vse stvari prave, dokler je to v tebi, ko pa tega ni več, si kot mačka z golobom. Dokler si pod žarom nekega pogleda in se po tem pogledu ravnaš, si človek, ko pa te nihče več ne vidi, si le še anatomija človeka.

Zamolčala je. Lahen večernik ji je zibal krono črnih las.

Pripoved jo je ganila, sem videl. Njena lepa usta, sadež z najnežnejšo kožo, ni več odseval ironije.

Molčal sem. Okoli naju so se že dvignile mlečne megle. Jesenske. Bil sem kot vi: zamaknjen v jesen. Opredejen. Trava otave pa je močno dišala.

Samuel, je dahnila, ubogaj svojega Gospoda, lahko noč!

Njena pozibavajoča, dišeča hoja me je pritegovala. Sledil sem ji s svoje strani potoka. Ogovoril sem jo in spremljal svoj glas, ki jo je želel zadržati, toda ona je premočrtno sledila samo sebi.

Sledila je krvi, ki se ji je svetlikala skozi ustnični sadež.

Mrak jo je mehko odjedal po robovih, dokler ni v celoti prešla v gibajočo se mrzlo svetlobo.

Pokrajina je bila kakor v led zakovana.

Zvonilo je.

Padel sem na kolena in poslušal hladni zven, ki je prebujal otožnost. Skozme je vela bolečina. In ko je nekoliko pomnila, sem jo vprašal: odkod, ti? Odgovorila mi je: tvoja narava sem, tvoj vzrok in tvoj namen.

Duhovnik se je ponižal k svojim sklenjenim rokam v obliki kapelice, ko da se obhaja.

Slišal sem ga, kako ihteče izdihuje samega sebe.

Nisem vedel, kaj naj mu na vse to odgovorim. Pripoved je bila lepa in, kot vse, zvita, da bi me prepričala. Poznam te zvrsti govorjenja. Pred-

vsem pa je zaupanje vanje v vseh primerih lahko katastrofa. Vsaka utopija se začne z neko tezo in v vsaki je izvor avanture z zločinskim zaključkom.

Tu je bila znana teza o nazoru, ki nas transcendira.

Paznik je imel v linici svoje neslišno oko, opazujoč naju.

Če bi duhovnikova teza držala, bi se zdaj moral začeti spreminjati v svojo transcendenco, pa sem ostal popolnoma miren in bilo mi je že dolgo vseeno — čeprav, priznam, mi ni bilo takoj — ali me vidijo čepečega na kibli ali ne. Torej paznikovo oko ni bil moj nazor.

Moram pa priznati, da tole s pogledom ima nekaj v sebi.

V celici se je začel zbirati rji podoben mrak.

Duhovnik je razpustil roke.

Vidite, je rekel, tako kliče Gospod. In vi mu morate odgovoriti: Adsum.

Kolikokrat vas je poklical tako? sem ga vprašal.

Vedno, vsak dan me pokliče po svojih stvarih, je odgovoril.

Molčal sem. Vedel sem, da je to le avantura neke utopije.

In jaz, vidite, je rekel, imam tudi otroka.

To priznanje me je vneslo v posebno prijazno čustvo do njega.

Kot veste, sem duhovnik zaradi materine življenjske zadrege. Bog je tedaj sprejel njen dar in mi kasneje pomagal, da sem razumel in spoznal tudi jaz najbolj skrivnostno okoliščino, ki nas odvezuje in zavezuje. Žal je to že začetek dolge, zapletene variacije, ki ne vodi nikamor, razen do novih variacij na isto temo. Tu lahko odstopate od misli, vendar od Svetega pisma, od besed, ki jih je izrekel sam Bog, ne odstopam niti za ped.

Vse to pa sploh ni tisto, kar vam mislim povedati, a besede so kot kruh: rastejo in mi jih moramo jesti.

Mogoče se boste še spomnili, je rekel, ko sta me istega dne obiskali dve ljubezni in sem se odločil za drugo? Takrat sem mislil, da se je treba odločiti. Odločanje pa je le človekova majhnost in izbira ni lastnost okusa, ampak nagib strahu in tesnobe. To ni opravičevanje, resnica je. Vi boste rekli, morda je, morda ni. Ko sem poslednjič izrekel *a d s u m* in prejel oblast darovati, je zavela skozme samota in žalost.

Kljub vsemu, kar je o tem vedel Stephen Jamesa Joyca; se spominjate? Ta klic, mu je govoril duhovnik, je največja čast, ki jo vsemogočni Bog lahko izkaže kakemu človeku. Noben kralj nima na tem svetu take oblasti, kakor jo ima duhovnik Gospodov. Noben angel ali arhangel v nebesih, noben svetnik, celo blažena devica Marija nimajo take oblasti kakor duhovnik Gospodov: oblast ključev, oblast zadrževati grehe ali jih odvezovati, oblast izganjati iz božjih bitij zle duhove, ki so dobili premoč nad njimi; moč, oblast, da pokliče velikega nebeškega Boga, da pride na oltar in prizvame podobo kruha in vina. Kakšna strašna moč, Stephen!

Ta odlomek znam na pamet, ker je tako sladek in močan hkrati. Opijani te.

A žal. Vse to je bila le solidna sanjska podoba neke šole, ki se je ob srečanju z resnico izostrila v spoznanje, da sem pet let spremljal le režijo

evangelijev. Ko sem prišel na vas, sem našel le dobro vpeljana pisarno ali oblast. Tej sem začel služiti kakor vsak drug uradnik. Namesto ljubezni sem postajal oblastnik. In s tem: karikatura svojega poslanstva. V tednu dni sem videl to, kar mi je bilo pet let skrbno zastrto: da je cerkev še zmeraj meč in križ, kakor ste tudi vi že rekli, da je, in da ne služi, temveč da ji služijo.

In za opravičilo tega stanja, so spet iznašli teodicejo.

Veste, če cerkev res hoče biti cerkev, je to vložek brez vsake možnosti, kaj dobiti. Podobna je zvezi dveh čutenj, božjega in človeškega, ki potem daje iste rezultate kot družina.

Ko sem pa prebral še Arrupejev Este Japon increibile, sem prepoznal, da imam prav.

Tam, na daljnem vzhodu se je pokazalo, da je dvoje čutenj dalo otroka, vendar je bila na delu silna intuicija, prilagodljivost in beseda, ki se je res učlovečila za človeka in ne zase. Nobene nestrpnosti do budizma. Nič pre nagljenosti, nič tekme, nič cenene demagogije.

Če se še spomnite, ko sva z mamó govorila o bogu tistega usodnega večera in sem ji rekel, da zame ni važno kaj in zakaj, ampak k a k o. Zdaj sem te besede srečal v Arrupejevem tekstu. Bil sem pretresen. Evropa je dežela, kjer sta kaj in zakaj najbolj poglobljena, vzemite Tomaževo Summo, vzemite karkoli: kaj in zakaj sta osnova vse teologije, in ves čas, generaciji za generacijo, vtepmo potrebo le po teh dveh vprašanjih. Kako pa ta kaj in zakaj spreminjamo v k a k o, zato sploh ni potrebe pri nas. To ni vznemirljivo. Važno je, da vemo, kako si lahko naredimo Jezusa, če ga bomo potrebovali. Ali kot pecivo ali kot koktajl. Medtem ko vzhod hoče doživeti predvsem besedo kako v vsej njeni svetlobi, ki je vrednost zakaja in kaja. Ki je sinteza obeh.

K a k o je neizčrpen vir za naše vedenje, k a k o je božje kraljestvo tu. In za to gre človeku, ne za posmrtnost. Za sedaj gre, me razumete.

Bolj malo, sem odgovoril.

Japonci so bolj stvarni od nas, je nadaljeval, nič jih ne zanima problem odmišljenosti boga iz sveta; če bog je, premišljajo, ko nas poslušajo, potem obstoji način, kako ga privedi spet na svet. Te potrebe v naši cerkvi ni. Zato me je to vsak dan bolj odtujevalo od nje. Ker bog je k a k o in ne z a k a j in k a j.

Moral sem nekaj storiti. In kadar se pojavi v človeku potreba po tem, tedaj ste blizu tragedije.

Na eni strani me je že požirala lahkotna, oblastniška cerkev; škof, recimo, se je ob vizitaciji zanimal za moj plot in rože na oknih, nič pa, kaj ljudje jedo ali mislijo. Zapičil se je v golo administriranje. V tem je tipičen Petrov duh. Daleč daleč od Pavlovega, ki je umel transcendirati vso to morečo stvarnost.

Po drugi strani pa sem bil le še duhovnik in sem želel v globino svoje dolžnosti.

In med ambicijo in možnostjo se potem odločamo za najhujše, ne da bi za to vedeli: za tragedijo.

Otrok ni tragedija, sem se oglasil, če mislite nanj.

Pač, nanj, je odgovoril. Nikoli ne bi prišlo do te zamenjave, v kaj se vložiti s svojo odgovornostjo, če bi bile zadeve postavljene v k a k o. Človek, veste, postane hitro cinik.

Ljubiti ni cinizem, sem odgovoril. Tudi duhovnik mora biti občuten in mora čutiti.

Zdaj to vem, je rekel in se zamislil, tedaj pa tega nisem še vedel. Toda to le ni tako preprosto, kot ste rekli vi. Kdor želi biti to, kar sem jaz, in je nagnjen k skrajnosti, zato da bi pridobil na svobodi, tak človek v resnici nikoli ne doseže svobode, s katero bi se izrazil, kakor čuti.

Se niste, ko ste doživeli ljubezen?

Ne.

Tragično, sem rekel.

Je, je priznal. Ko je rodila, me je želela videti ob sebi, prišel sem ponoči, podnevi pa sem pridigal o prešuštvu starim babam. Sama sva bila za zagrnjenim oknom ob peči, ki je dobrotno žarela kmečko materinsko toploto. Ona je dojila. Prvič sem videl vse to od blizu. Njena razgaljenost, dojki, ki sta škropili mleko, in razdraženi sin, ki je lovil prsno bradavico, so se zastrmeli vame.

Kakšna lepota, toda zame strašen spodrseljaj!

Bi mar morali ostati cinik? sem ga vprašal.

Morda, ne vem, je odvrnil. Veste, to se primeri.

Zelo je bil žalosten.

Imate radi sina? sem ga vprašal.

Zelo. Ona je želela, da bi se poročila. Ko sem se prvič dotaknil mame, ko sem začutil, da je steklo skozi ta stik moje življenje v njegovo in njegovo v moje, sem blagroval svojo skrajnost. Bil sem za to, da pustim svoje duhovsko administriranje in se poročim. Grede domov pa sem videl, da bi moral narediti to pred tem, preden smo naročili sina in da je zdaj za kaj takega zares prepozno. Zakaj to bi bilo zdaj mnogo huje.

Pisal sem ji, da me je morda narobe razumela. Jaz sem le v bistvu duhovnik in sem, kot ste videli, žrtev nekih razmer, tudi svojih, ter poskusov, da bi se angažirali v odgovornosti, kjer je hudo in težko in kjer bi potem le dosegel neki ustvarjalni mir.

Razumem, sem rekel, nasproti svetu ste hoteli izpolniti dolg na njegov način.

Pokimal je.

Toda ni šlo dobro. Ona me je potrebovala. Dobivala sva se ponoči v avtu, v visokem žitu, želel sem si sina in sin mene. Po drugi strani pa me je tisti k a k o ljubosumno zasledoval.

Videla je, da sem omahoval in da sem za to imel razloge. Kajti povedal sem jih ji. In ona mi je nekega dne predlagala, da bi se srečal z njenim direktorjem, ki je bil nekoč isto kot jaz.

Zelo me je prevzela ta možnost. Pristal sem in zmenili smo se za kraj najinega srečanja.

Bilo je v pozni jeseni, dobila sva se pod kostanji. V meglah so zorele ježice in razsipale tik naju svoj plod.

Gospod je bil že v letih, z ničemer ni nakazoval svoje preteklosti, vse duhovno mu je zginilo z obraza, zdel se mi je kakor lepo vzgojen domač prašič.

Molčala sva in hodila, da sva se najprej dobro počutila. Potem pa se je ustavil in rekel: n-oo!

Koliko časa ste že poročeni? sem ga vprašal. Odgovoril je, da devetnajst let. Srečno? Nasmehnil se je in rekel, da zakon ne prinaša sreče v tistem pomenu, kot se razodeva pred tem. Zakon je z l o. In da ste mu kos, morate vanj. Od zunaj zakona ni.

Potem sem ga vprašal, kako je razdril — in če jo je — zavezo a d s u m.

Nisem je, je odgovoril. Lahko pa bi ostal, kjer sem bil, kakor vi zdaj. Toda srečal sem se z bivšim kolegom, ki mi je zaupal, da je šele zdaj pravzaprav bolj duhovnik, ko je šel ven, zato sem sklenil, da rešim dve muhi na en mah. Ta moj bivši kolega mi je še povedal, oziroma dopovedal, da je lepota, ali prisposoda točneje, edina resnica, ki sploh je, in da je vse, kar je, p r i s p o d o b a, od Jezusa do trenutno njegovih dveh otrok, vse to pa je lepo in hkrati tragično, in to je edina resnica, na katero pristajam tudi jaz zdaj, je rekel, drugega ni, nič ni, razen prevare in zmote, ki pa sta hkrati lepota oziroma prisposoda.

Kaj pa bo v zemlji? sem ga vprašal.

Ježice so pokale v visokih vejah in naju škropile s prgišči svetlo rjavih kostanjev.

V zemlji, je rekel, bo kakor na zemlji: vse bomo občutili. Kako prhnimo v nič, kako nas je vse manj in manj, in to ne bo nekaj neprijetnega, ampak nekaj dobrega; nikoli ne bo posrkala vlažna zemlja vsega spomina na nas. Nekaj ga bo ostalo. In tisto ostajajoče bo kot splet sončnih žarkov, glasba čebel, vetrov, vonjev, okusov.

Potem za vas ni boga? sem ga vprašal.

Kot si ga zamišlja Hegel, ne, kot ga občuti de Chardin, ja; vera je prezračevanje naše gnilobe, je poviševanje mizerije, je optimizem ali nekakšna norost matere, ki si želi obdržati svojega otroka. Poznate to? Matere si žele otroka zato, da bi ga imele ob sebi do svoje smrti. Mnogim se to posreči in ti otroci po materini smrti zatajavajo po svetu s pametjo petletnega dobrodušneža. To je vera. Vera v boga.

Jaz, je rekel, mašujem vsako nedeljo svoji družini. Krstil sem oba svoja otroka. In v partiji sem. Krst je zame pomemben simbol, ker je človek v bistvu voda. Te vode pa je samo toliko, da bi lahko z njo oprali en samcat stol. Ko mašujem, se spominjam spremenjenja človekove podobe v smrt, ki sije, diši, se razglša in je dobra. Vprašali me boste, zakaj sem potem v partiji. Povedal vam bom: zato, ker gre v življenju vselej za barvo življenja, in do nje se dokopljemo, če se razpnemo v nasprotja s sabo in drugimi.

Tiho sva se razšla med šelestom megle.

Do tja, kamor je upal on, jaz nisem. On si je izbral hujše kot jaz, in to je bilo pravzaprav najboljše.

Jaz sem se po tem srečanju zakopal v študij.

In na tihem ponoči obiskoval sina, sem dodal.

Ne več, je odvrnil, ona se je kmalu zatem poročila in mojega sinčiča je posvojil njen mož. Meni pa je ostal samo papirnat bog in z njim zdaj osvajam Evropo.

Pokimal sem mu.

Nato je vstal, ožel dlani in si šel prek obraza z njimi, snemaje si pajčevine utrujenosti in nesmisla, ki ga je bil tako poln kot jaz.

Tudi vas bi morali ustreliti, sem rekel.

Ja, je prikimoval, res, ustreliti, vendar si človek ne upa tako lahkotno v smrt kakor vi. Vseeno poskusite vse, je rekel, morda, kaj veste, pa je hujše živeti kakor umreti in vedno je treba iskati najhujše. Ker je zagotovo najboljše. Drugo je le vir večnih tragičnih potez.

Gledala sva se z neko noro, potentno hvaležnostjo; če ne bi s členki potrkal po vratih in bi napetost potrajala le še nekaj trenutkov, bi ga verjetno zasovražil in ubil.

Zdaj je vse to preteklost, zgodovina, ki se ne bo tako kmalu zbrala v povratno silo in me zgrabila, da bi res začel boj za obstanek.

Hvaležen sem predsedstvu, psihologu in materi, da so mi izgovorili tako lahko smrt.

Čutim namreč, da je smrt, ki je v tebi, strašno dozorevajoči sad. Hkrati, ko si ga ne želiš, ga zoriš.

Groza!

Okoli mene se že zbira mir, znan s poletnih pokopališč. Tudi jaz se zbiram, da se tisto jutro, ko me bodo prebodle svinčenke, v celoti izlijem iz sebe. Obenem pa se opazujem z notranjo svetlobo. Gledam pot, ki sem jo prehodil.

Ali je še kakšna druga? se sprašujem, in vem, da je ni. K svoji smrti sem moral samo po tej.

Teden dni je trajalo to zadovoljstvo, ta zbrani pokopališki mir. V tem tednu sem se znebil vse teže spominov, postajati sem začel lahek in bel. Makaronasto bel.

Hrano so mi dali boljše, tek se mi je poglobil.

Diplomirani psiholog je spet opravil obisk in mi prinesel grozdje. Debele, sladke jagode zelenega videza so nama drsele med prsti, ko sva se pogovarjala.

Povedati mi je prišel, da imam kljub zavrnitvi priziva možnost, če bi, recimo, pozabili name, da me iz nekega usmiljenja ne ustrelje.

Vprašal sem ga, zakaj mi ni svetoval, ko sem pisal tisto samokritiko, kako naj se stvari lotim za predsedstvo.

Odgovoril mi je, da mu njegova služba nalaga posebne dolžnosti, med temi je tudi ta, da nikoli ne svetuje ob testih in drugih spisih jetnikom, kako naj mislijo. Misлити se pravi moralno gibati in jetnik naj se giblje čim bolj naravno in svobodno.

Zasmejal sem se.

Zakaj, je vprašal, zato, ker sem rekel naravno in svobodno? Gibljemo se na več načinov.

Potemtakem ste me pomagali namočiti, sem rekel.

Poglejte, me je zavrnil, kako poenostavljate; psihologija je sito, ne ravno najboljše, toda marsikaj se da presejati. Vi ste zase trdili, da ste ubili miličnika zato, ker je bila to edina naravna pot, da pridete do svoje smrti. Ker te ni v vas. Prikrajšala vas je zanjo vaša nesrečna mama. Poskusili smo ugotoviti, če je to res, če ni to le pripovedni stil. Bilo je žal res. Če bi vam svetoval, kako se zapišite, bi nam vi povedali čisto nekaj drugega, kar bi bilo daleč od resnice. Resnica pa je zrak; dihanje.

Vprašal me je, če bi želel kaj prebrati in če imam dovolj pisem. Rekel sem mu, da bi želel brati. Kaj? ga je zanimalo. Camusovega Tujca, sem rekel. Pomembno je pokimal.

Naslednji dan sem se zatopil v roman, roman, ki je bil tako neponovljivo tudi moj roman. S strastjo sem šaril po njem in prebiral strani, ki so bile dobesedno tudi moje.

Ko sem ga prebral in si ga podložil pod glavo, sem začutil kot gospod Meursault: neko srečno zadovoljstvo, transcendirano jezo nase in na cel svet, da sem sploh še živ. Po branju tega romana sem prejel še več volje do smrti. In še neko posebno željo: da bi me še enkrat obiskal duhovnik, ki ima posvojenega sina.

Vesel sem bil, da umiram.

Začel sem tudi pisati pismo očetu, zadnje pismo; v njem sem mislil oholo in besno topo kot gospod Meursault v romanu tik ob koncu.

Vse je bilo naenkrat urejeno in dovršeno. Čakal sem le še psihologa z grozdom, da mu oddam pismo za očeta. Toda namesto njega je prišel upravnik z dvema tovarišema. Ogledali so si celico in mene. Nato mi je rekel upravnik, da bi bilo prav, če bi napisal kako pismo za najbližje, zakaj čas je — prišel.

In zdaj, zdaj nisem bil naenkrat več gospod Meursault. Napisano pismo sem utajil. Prevzela me je razburljiva slabost. Srce je zakokodakalo. V mojih možganih je odmevalo njegovo strašno vpitje.

Prosil sem za pisma in pisalo. Oboje sem takoj dobil.

Noč se je razredčila v dan. Okoli mene je bila zbrana samo svetloba. Celo noč ali ves dan sem premišljal in začutil sem retroaktivno moč spominov. Moja želja po smrti se je sesula. Nenadoma sem hotel živeti.

Bolj ko je jutro dihala v celico svoje prazne sence, bolj se je oglašala v meni bolečina, ki je nisem znal opredeliti.

Morda je duhovna? sem jo z mislijo in občutkom zasledoval po stropu.

A bila je telesna, pognala je tik pod prsnico, se izlila žareče v ramo in laket, da me je obšla slabost in začel sem bruhati.

Našel me je paznik, ko sem umiral.

Ne, umiranje ni poplitvitev neke podobe o svetu, nasprotno, podoba sveta je postala zdaj svetlejša in bližja.

Paznik se je sklonil nadme in kakor lokomotiva drvel nekaj trenutkov čezme, mi odpel srajco, in razrahljal v pasu, spustil v celico prepih.

Bil sem ves v znoju.

Slišal sem ga, ko me sprašuje, če sem morda kaj pojedel ali popil. Nisem mogel premakniti ustnic.

Prišli so upravnik in kaznilniški zdravnik in ugotovili, da sem doživel najbrž infarkt.

Zdaj sem v muki že pregibal ustnice; ne vem, če so me slišali, zdravnik mi je prikimoval in mi tako dajal znamenje, da me sliši.

Zanimal se je, kje me boli.

Pogledal sem proti smeri svojega srca.

Čez kake pol ure so me že odnesli v ambulantno vozilo v spremstvu stražarja. V žgoči dan so udarile sirene. Moreča tihota, ki so jo naglodovali samo škržati, se je razvalovala in zganila ljudi na cesti, da so radovedno sledili vozilu.

Občutil sem se kot razdejanje.

Bolečina razgali telo in občutja; odpre te ko nož.

Lahno smo drseli skozi vročinski predor dne, notranjost vozila je bila hlajena in imel sem občutek, da imam odprt prsni koš, srce pa da je položeno na kos ledu in utripa samo zase.

V bolnišnici so me takoj prenesli v rentgenski center, kjer so mi na EKG odčitali klasični infarkt.

Zdravnik, ki sem mu prebral z obraza, da je že seznanjen, kdo sem, je položil roko na moje roke, rekoč: prijatelj, vse bo še dobro.

Njegova asketska postava, lobanjasti obraz in ustna šoba so me spominjali na neko znano osebnost.

Sestri sta me odpeljali na vozičku v sobo, kjer je že nekdo ležal z rokami pod glavo.

Prazni sta bili dve postelji, na eno od teh sta me spretno zrinili, ker je bil voziček v isti višini kot postelja.

Zadišalo je po svežem, dobrem perilu, ki ga pripravljajo ženske svojim možem.

Kljub bolečini, ki je potrkala podolgem in počez, sem občutil užitek, ki ga podeli tako pripravljena postelja.

Sosed se mi je odsmehljal; videl sem, da v strahu; torej je tudi on že vedel, kdo sem.

Odnesel sem pogled proti stropu, kjer so se stikale sence in sončne lise. Nastalo je nekakšno gnezdo za pobeglega duha.

Kar mirni bodite, se je oglasil sosod, nič se ne naprezajte, niti s pogledom, če vas boli. Poznam ta trenutek. Tri dni je treba biti mrtev, potem pa se vrne življenje. Začeli boste lepo živeti.

Obmolknil je in poslušal ali gledal kot jaz proti stropu.

Poskusil sem ga spet videti. Ta je medtem vstal, vlekoč iz sebe vsak glas opreznosti za svoje gibe.

Imel je zabuhel, bel obraz.

Kot jaz, sem se spomnil.

Nič ni vedel, kdo sem jaz. Obraz je imel dobrasrčen in veselo začuden. Smeh ga je obvestil z neko senco, ki jo Božidar Jakac podeli vsem svojim portretom: senco življenja.

Jaz sem Ivan German, inženir, se je predstavil. Še en teden, pravijo, bom tu. Zdaj morate paziti, da ne boste izzvali kakega giba, ker se prav zdaj nekrotično tkivo v srcu navzema novih življenjskih sposobnosti, lahko bi prišlo do anevrizme, če bi se . . . premikali. Kar mirni bodite, mirni . . .

Privezal si je uhajajoče hlače in oddrsal k pipi, natočil kozarec vode in srkaje pil.

Veste, je začel spet, tu, na tej prazni postelji zraven vas je umrl prejšnji teden mlad miličnik, ker se je ponoči premikal. Srčne stene niso vzdržale in je šel. Jaz sem jim rekel, naj ga privežejo.

Ampak v tej bolnišnici vse pozdravijo, razen tistih seveda, ki umro. Nič se ne bojte! Ne boste . . .

Sedel je na rob svoje bele postelje in me opazoval zamišljeno, v resnici pa mislil, kaj bi spet povedal.

V četrtem nadstropju smo, se je nasmehnil. Tele veje so pa sekvoje. Imel sem, veste, sošolca, ki je tudi stanoval v četrtem nadstropju, nekoč je prišel malo preveč razburjen domov, mislim opit, žena ga je začela zezati, bila sta pa ravno v tistih letih, ko sta bila drug drugega neznansko sita. Prijatelj, ki je bil po postavi prava sršecha smreka, je prijel ženo in jo odnesel na balkon, od koder jo je spustil v nižave, si otesel roke, ko da je izprašil preprogo, ter odšel mirno spat. Zjutraj pa ko da ni bilo nič. Pokliče pomočnico, jo vpraša, kje je gospa, punca pa, ki je bila vsa iz sebe, odgovori: šla je k frizerju. In tako ni nikoli več prišla od frizerja. Menda je umrla prav v tejle bolnišnici.

Prijatelj, veste, je vojni invalid in na sodišču so upoštevali izvedensko mnenje; obsojen je bil pogojno na dve leti in se je — kaj pravite — lepo poročil s pomočnico. Ko jo bo sit, hop čez gang. Sledujušča, pažalujsta!

A ni to žalostno! Za ponoret žalostno!

Pri nas . . . v Zagorju . . . imamo včasih lepe predstave, je zakimal. Zamislil se je, mrdaje z usti v neko drugo miselno smer.

Drugače sem pa jaz kristjan, je odznil mirno. In sicer iz enega samega razloga sem to: ker je to edini most h komunizmu. Iz krščanstva je treba ven, veste. Poglejte, če pogledamo tako imenovani zahod ali krščanstvo, kaj pa nam je dalo. Nič. Nemirni smo ko prej. Vse se podira. Italija, Portugalska . . . Pa tista Irska . . . Noben bog ne bo rešil Angležev tam. Pa pogledjte milijardo Kitajcev in pol milijarde Rusov. Operirati milijardo in pol možganov, ne da bi kdo kaj mignil. Jezus tega ni zmožgal. Pa tudi če bi, bi se tresel, Mao se pa ni. Ali Lenin.

Zato sem to, vidite. Enkrat bom šel tja in moj problem bo rešen.

Verjamete vi . . . čakajte . . . vam bom malo . . . naravnal tole . . . blazino-no ta-ko da se vse . . . slabo povrne . . . pravzaprav da je imel Jezus

prav, ko je rekel: ne bom vas sodil jaz, ampak vas bodo sodile vaše besede in dejanja. Beseda so pravzaprav dejanja. Vidite, imel sem še enega prijatelja, zdravnika. Fin mož. Vila, zlato, marmor. Torej jaz sem ga imel za prijatelja. Ne vem pa, če je on imel mene. Zdravnika ni dobro imeti za sovražnika. Naenkrat . . . tristo vragov . . . pa dobim vnetje glans penis. Balanitis, reče prijatelj. In čisto resno — ni bil pijan in niti ne tako domač — mi svetuje, da bi oralno občeval, ker ima baje ženska slina take fermente, da prec uniči to vrsto mikoz. Malce mi je tole oralno občevanje zasmrdelo, pa povprašam levo, desno, in sošolec, mikrobiolog, mi naloži kup literature o tem. Preštudiral sem jo in ni mi žal. Tisti prijatelj zdravnik se me je hudičevo privoščil. Če bi res pristal na tako zdravljenje, kot mi ga je predložil, bi si nakopal trajne prebavne motnje, uničenje slinovk in kaj vem, kaj še vse.

Stisnilo me je, veste. Pri srcu, kot se temu reče. Nisem mislil, da je zdravnik lahko tak . . . brezvestnež. Rekel pa sem: vse pride prav. In potem, veste, je zagrmelo, tisti potres takrat . . . sesuje se mu njegov marmor v prah in prišel je trenutek, ko je moral on oralno občevati z nekim spoznanjem.

Tukaj pa ni takih, nič se ne bojte. Mirni so, garajo, delajo za pet din. Nihče se ne norčuje iz bolečine, čeprav tudi ni nihče zaradi nje potrt. Z živalsko potrpežljivostjo prenašajo mrtve in žive.

Ampak nič se ne bojte! Prvi dan je zmeraj za umret. Jutri pa bo že boljše. Dnevi so lepi, topli, v takih se celijo rane.

Ne zamerite!

Splezal je zdihovaje na posteljo in se polegel po boku, prdnil, da mu je premaknilo hlačnico in se zarinil v nekakšno mehko.

Jaz verjamem, je rekel, da bo beseda sodila vse, verjamem . . . verjamem . . .

Sledil sem senčnim lisam, ki so priredila na stropu pravo požrtijo druga druge, medtem ko je inženir že požvižgaval s tanko svileno sapo skozi svoj školjkasti nos.

Bolečina tik pod prsnico pa se je že pomikala v moje globine, na gladini je opisovala samo še kroge svojega temnega valovanja.

Začel sem razmišljati, kaj se mi je zgodilo. Mislil sem na to tudi že prej, toda zdaj, ko je bila razdalja od ugotovitve do izbruha vedno daljša, se je začel sproščati čas, v katerem sem moral nekaj početi.

Predvsem sem hotel do smisla ali nesmisla vsega tega, kar me je doletelo.

Zakaj infarkt, ko so bile pa že puške pripravljene?

Opominjali so me celo na ta trenutek.

Čemu ta vratolomna sprememba? Zdaj bom moral najprej ozdraveti in šele . . . potem me bodo stisnili.

Pomislil sem tudi na to, da bi jih lahko prehitel, nekaj gibov in kri bi naredila rupturo . . . Pomislil sem na Hermana Göringa, ki si je v po-

dobnem položaju pomagal sam s strupom, jaz pa imam zdaj najidealnejše pogoje, da doživim svojo smrt. Nekaj moči je treba zbrati, to je vse. Za svojo smrt je treba imeti svojo moč. Torej se v resnici vsi usamomoriijo, ko umro od lastne smrti.

Poskusil sem se premakniti, da bi vzburil delovanje srca in zaspal s smehljajem ali bolečino na ustih. Imel sem najboljšo voljo, da izvedem svojo smrt, vendar moči za to ni bilo od nikoder. Pobledelem sem in pot me je ozaril, ko sem spoznal to strahoto. Podoben bom torej Streicherju, ki je ves ponečeden od svoje zadnje večerje rjul proti vislicam, proti smrti, ki ni bila njegova, a je vendarle postala.

Vso noč sem poslušal temo, ki je neslišno prihajala in odhajala v svojih časovnih odtenkih. Drugačna opolnoči, drugačna ob eni jutraj.

Pogovarjal sem se s to ogljeno dušo sveta in jo prosil za moč, ki je častno ponižanje življenja.

Inženir je spet speč požvižgoval.

Hodniki so oživljali iz časa v čas v hoji in v odmevajočih javkih.

Morda sem proti jutru zaspal, to se mi zdi verjetno, ker nisem videl, kdaj sta vstopili sestri, ki sta prišli preoblačiti posteljo.

Smejali sta se, ko sta naravnavali rjuho.

Dobite kompanjona, je rekla debela, s slabo prekrvavljenimi rokami.

Iz Kalifornije je, je rekla mlajša.

Ta je ne bo videl nikoli več, je rekla slabo prekrvavljena.

Kajdane, saj jo imamo tudi pri nas, je rekla mlajša, na številki 24 je prav taka Kalifornija kot tista prava. In še z avionom ni treba tja.

Kakšnega hudiča pa poj imate na številki 24? je vprašal inženir.

Gospod German, kar lepo pridni bodite in vam ne bo treba v Kalifornijo, je rekla debela.

Mene zanima nekaj drugega, se je oglasil inženir, če že zdaj veste, da se mož ne bo vrnil domov, zakaj ga boste pripeljali sem umret. Eden, ki je umiral tu, je bil zame čisto dovolj. Protestiram!

Pssst, gospod German! ga je mirila mlajša. Kdo je pa rekel, da bo umrl? Vi!

Jaz? Nikoli! Rekla sem le, da ne bo nikoli več videl Kalifornije, kar pa ne pomeni, da bo umrl.

Kaj pa bo?

Boste že videli.

Odšli sta kakor dva testena duhova.

Ostala sva sama.

Jaz se ne bom več razburjal, je metal svoje glasove na postelji inženir, ne, povem na viziti, da grem domov, podpišem kakor moj stric, ki je potem lepo doma zaspal. S štirimi pari konj so ga peljali v črnem vozu, zibajoče in mehko, znal si je lepo postlati svojo zadnjo uro. Grem . . . danes . . . grem.

Vtem so se odprla vrata, na pragu je obstal Trumanu podoben starček, suh, izvotlen, kot bi ga izjedel iz lesa Gorše; zlasti zobje so mu odsvitali nasmeh, ustnice pa bolečino.

Redki sivi lasje, bolj podpazdušne kocine, so se mu svaljkali ob ušesih.

Hello! je zakričal. I am William from California.

Zdravnik, ki je stal za njim, se je krotil v nasmehu.

Vstopila sta. Zdravnik se je v zadregi odkašljajal.

Gospod Pirc, je rekel zdravnik in pokazal na naju, tu nihče ne govori angleški. Kar lepo po domače se pomenite. Tole je vaša postelja, omarica . . .

Starček je najprej vsako odkazano stvar odgledal s svetlečo površino očal in šele nato s pogledom.

Very good, very okej . . .

Odložil je nabito aktovko in sedel na posteljo. Zagledal se je v mladega zdravnika, stekla so ga odsevnila celega in majhnega, ko da stoji na nekem dnu.

Zdravnik mu je pokazal še, kje je zvonec, če bo kaj potreboval, potem pa si je ogledal še najina bolniška lista, pri mojem je odblisnil mejo med sabo in mano in odšel.

Ostali smo sami.

Pirc je sijal s svojim zlatom v ustih. To je znano ameriško razpoloženje: umirati smeje.

Lovil naju je v svoje molčanje, v nekakšen voh, kjer človek dojame nasprotni vonj.

I'am sorry, je rekel in začel odmotavati aktovko iz zapetih spon. Iz nje je razložil po postelji pravo malo kramarijo: od ustnih harmonik, krtač v etuijih, stekleničk, malega ročnega sesalca, strojčka za masažo, britje, do različnih listin, kupa dolarjev, potnega lista, sadja in drugih jedil, zavitih v celofanski papir. Celo par novih čevljev je potegnil iz aktovke.

Več ko pol teh stvari je moral spet zložiti nazaj v aktovko, ker so bili predali v omarici premajhni.

Saj ne potrebujete čevljev, se je oglasil inženir.

Tako, si je otresel z rok prah in se začel predstavljati.

Pred triinpetdesetimi leti je odšel v »junajtitetejs«, kjer nikoli ni pozabil domovine, zmeraj si jo je obudil z orglicami, kadar je pretila nevarnost, da jo ameriški blišč potemni v nekaj nedorečenega.

V Ameriki si kmalu lahko Američan, a si v prvi generaciji tudi še tisto zraven, kar je navzoče v tebi kot sanje, kot nekakšen koktajl glasov in občutkov, ki se ob določenih presledkih prebude in te razžaloste. Bedrih Smetana je znal to izraziti v svoji simfoniji, in ko jo je prvič slišal, ga je prevzelo spoznanje, da je domovina glasba in ne zemljepis. Glas in ne gora. Žalost in ne jezero.

Od takrat ima orglice. Ko si nanje zaigra, ožive slemena domače vasi, travniki, drevesa, vonji; vrne se spet tja, kjer je tako toplo žalostno.

In v teh triinpetdesetih letih se je vrnil okoli osemkrat tudi zares, vselej v času, ko Kalifornijo preplavijo julijski vročinski dnevi. Ko zagori tamkajšnja zemlja in se stanovanja spremene v krematorije. Takrat se umakne

v hlad stare glasbe: v notranjske hoste, kjer so sence polne vlage kot travnata stebila.

Vrača se največ zaradi bolnega srca.

Pokazal je mošnjič, v katerem je imel srčni stimulator.

Čeprav je ameriški, je rekel, napaja z utripi slovensko srce.

Zdaj pa je tudi tu že vroče kot v Kaliforniji in mu ni drugega kazalo, ko da se zateče v bolnišnico za teden, več ne, ker ima že letalsko vozovnico in se bo brž vrnil, ko bo malo podeževalo. Tudi v Los Angelesu se ob močni sončni pripeki zateče na kliniko, da preživi val vročine pod nadzorstvom.

Potem ste pa na poti domov, je rekel inženir.

Yes, je odvrnil. Zakaj sprašujete?

Mislila sva, je rekel inženir in pogledal name, da bodo privedli koga v nezavesti, umirajočega. Sestra, ki je prišla pripravljat posteljo, je čudno govorila o vaši prihodnosti.

Williams Pirc je zamahnil z roko prek svoje glave in odgovoril, da tudi v ameriški kliniki govore zmeraj čudno, vselej z malo upanja, toda on se zmeraj vrne v svojo hišo in živi lepo, mirno do naslednjega julija ali avgusta, ko se sestre in zdravniki spet vznemirijo, ko jih obišče.

Nikar ne poslušajte žensk! Predalec so nas zavedle! je rekel Williams Pirc.

Tudi vas? je vprašal inženir.

Kaj tudi vas so? je odvrnil Pirc.

Krščen matiček, a, kje se dobimo! se je razveselil inženir. Podaviti bi jih bilo treba, po-da-vi-ti!

Motite se!

Zadaviti bi bilo treba nekaj drugega.

Ali vas smem vprašati, kaj ste po poklicu? je vprašal inženir.

Rudarski tehnik, šofer, organist, natakak, raznašalec mleka, oficir, mož, upokojenec, je našteval Pirc. Vse to sem bil zares, z ihto in za dolarje. In vi, kaj ste?

Inženir geologije, je rekel German. Pa tudi še mož in oče, če je to poklic.

Poklic! je pribil z glasom v dan Pirc. Poklic, ki se ga ni treba učiti, pa vendar ga nikoli ne obvladamo tako kot ženska. Jaz sem bil v Ameriki pravzaprav vse, razen predsednik Združenih držav še nisem bil. V povprečju pa sem bil vse. Vse, se pravi, da moraš doživeti dve skrajnosti: biti neizmer-no bogat in ubog v istem razmerju, potem si doživel Ameriko kot celoto. In to se nam vsem, ki smo od tam, dobro pozna. Mi nismo kakor vi, ki odžulite v enem poklicu trideset let in greste v pokoj kot idioti. Jaz nisem star, čeprav sem v enainosemdesetem in še bolnik povrhu. Pa pustiva poklice. Z ženskami sva začela. Vi ste rekli, da bi jih bilo treba podaviti, jaz pa, da bi bilo treba zadaviti nekaj drugega. Kaj. Priča sem bil štirim ločitvam enega človeka: mojega šefa. Ob zadnji poroki sva našla čas in sva govorila o tem. Rekel mi je: Williams, škoda, da je vaša mati kurba. Potem mi je razložil, da pod kurbo misli nekaj popolnoma nasprotnega, kar ta izraz v resnici pomeni. Kurba je več počutnih podob istega objekta. Ženska, ki

se v tem dejstvu preobraža v svoje različice, ostaja sicer ženska, pa vendar je vsakokrat čisto druga. In z moškim se godi isto. Tu ne gre za kakšno moralno vprašanje, ampak počutno. Ne dobiš ti matere, ampak dobi mati tebe. V tem je bistveno vprašanje odnosa, ki ga imenujemo kurbstvo. V kakšni počutni podobi ti je neka ženska mati, to je lahko tragično ali perspektivno. Zate in za tvojega otroka.

Pogledal sem ga, Williamsa, in ga opazoval, kako misli, ko misli te stvari. Začutil sem spet bolečino, ki je prihajala z dna tik pod prsnico in mi jo rahlo pridvignila in spet omagala.

Iz teh počutnih podob, je nadaljeval Williams Pirc, se drobi naš vsakdanji tragični svet, gospod inženir. Ne iz dobrih želja za božič in novo leto. Snel je očala, jih zasopel in jih jel brisati z jelenjo kožico.

V to ni treba verjeti, je dodal mračno inženir, ker je res.

V neke stvari pa morate, je dodal Pirc in drsel po steklih.

Tretjega dne pa se je vse zelo spremenilo med nami. Williams je začel molčati. Zdelo se mi je, da se je potuhnil. Nobena inženirjeva beseda ga ni več pritegnila. Enkrat samkrat se je oglasil in še tedaj sovražno. Rekel je, da nima volje ne namena, da bi naju korigiral. Če tega niso naredili najini starši, je to njihova stvar in ne njegova. Vzgojitelj da je bil svojim otrokom, nama pa ne bo.

Inženir se je razžalostil in rekel z blagim glasom, da je bil to le pogovor. Pirc pa je trmasto odvrnil, da dobro razlikuje med pogovorom in didaktiko in da sva navadna kretena, če misliva, da ga bova izmolzla.

Gospod Pirc, vas prosim, je nízal dramatično prizadete vzklike inženir, ali sploh veste, koliko sem star, torej se ne dam podučevati. Tu nam gre za prenašanje neznosnega dolgega časa, za nič drugega.

Meni ne, je odgovoril naglo, jaz hočem ozdraveti, meni ne gre za to, da bi čas hitro minil, ampak počasi, čim počasneje, tem bolje; enainosemdeset let, kaj pa mislite; hitro da bi mi minili in potem tudi dvainosemdeseto pa tri in štiri, to se vama mota po pameti, vidim, vidim.

Inženir je hotel spet nekaj odgovoriti, a se je zadnji hip premislil.

Pirc pa se je spet zvil na postelji in se potuhnil.

Kot Herman Hesse, me je obšlo, ko sem ga opazoval, tudi ta je bil podoben izdolbenemu Trumanu v tikov les.

Vizito smo dočakali v popolnem molku. Visoki primarij z belimi lasmi in očitajočimi stekli na roževinastem okviru s svito zdravnikov in sester je vstopil kot škof, podelil mir in mrmrajoč latinsko odšel.

Slišal sem ga, ko je rekel kolegu, ne da bi ga pogledal: *fac secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte.*

Inženir me je vprašal, če sem slišal, kaj je odmrmral; odkimal sem, da nisem.

Ugasnili smo luč in vsak zase oživel. Topla tema, dišeča po sekvoji, nas je razdramila vsakega po svoje.

Znova sem začel misliti o materi, o njeni šesti podobi, iz katere sem nastal.

Spomnil sem se celo nekih njenih čudnih besed, ki jih je povedala ob viziti dr. Felerju. Nisem jih razumel, zdravnik pa se je, ko jih je slišal, zasmejal in pokazal vse svoje zobe.

Vprašal jo je bil: kako je, gospa Hočevnar, mama pa mu je odgovorila: fino fajn fletno Feler.

Še danes, ko te besede ponavljam v njihovem lahkotnem nesmislu, pa tudi ironiji, čutim, da sva z mamó tedaj pripadala svetu, ki se je zelo razlikoval od sedanjega, ki ga živim zdaj. Tisti svet iz ironičnih in nesmiselnih zvokov in besed, je bil lažji ko ta in zelo zelo blag, razumevajoč človeka.

Že sem hotel premisliti neko drugo, prav tako tipično skupino nesmiselnega materinega besedišča, ko se je Williams Pirc dvignil na postelji. Njegova silhueta na steni je spominjala na baletnega plesalca, ki se je pravkar dotaknil z okončinami tal in se zravnal v lok.

Z inženirjem sva se zagledala vanj.

Gospod Pirc, ga je nagovoril inženir, želite morda kaj?

Pirc je začel hropsti in trgati z nohti rjuho.

Where is my Passeport, wher is may mony, je zakričal.

Hudiča, kaj pa je zdaj to? se je vznemiril inženir.

Maj pasaport, maj moni, je vpil starec in zgnetil rjuho v nekakšno belo lobanjo in jo vrgel v inženirja.

Gib mi maj moni, maj pasaport!

Vi . . . poslušajte . . . če mislite . . . da . . . ste . . . v Ameriki, vam povem, da se hudičevo motite . . .

Daj mi pasaport in denar! je zakričal nadenj.

Hudiča, kje naj ga pa dobim, ali jaz ležim na vaši postelji! Čujte, jaz bom pozvonil . . .

Nikar, sem slabotno vzvaloval iz sebe, še slabše bo, pri svetlobi se bo še bolj razvnel.

Mislite?

Kaj pa vam bo zdaj denar in pasaport, ura je enajst proč, kam hočete zdaj, Brnik je v rekonstrukciji, taksiji ne vozijo . . .

In papež je mrtev, je dodal Williams, ko da ne gre zanj.

Ja, in še to povrhu, je rekel inženir.

I am going in the California, pleace, je zavpil. Pleace! In the California! In the California!

Slišite, ga je začel podučevati inženir, mene in mojega soseda ne bo še enkrat kap zaradi vas. Če ne nehate, pokličem primarija.

Vidite, je rekel inženir prek razjarjenega Pirca, če bi slišali, kaj je bil primarij rekel ob viziti, bi si znala zdaj pomagati.

Poslušajte, sem odgovoril, pustite ga, naj gre.

Zdaj, ponoči, se je prestrašil inženir. To pa ne, raje doživim še en infarkt. Ali veste, kje je Kalifornija, vas lepo prosim!

Ni tako daleč, sem odgovoril.

Joj, ste vi primitivni! Deset tisoč kilometrov in še več od tu stran je; kako naj nocoj pride tja!

On bo prišel, sem rekel.

Celo če bi bil angel, ne bi. Deset tisoč kilometrov lahko preleti svetloba, električni tok, ne pa človek s pacemakerjem.

Maj moni, gib mi maj moni! je spet začel hropsti Williams.

Denar imate v predalu in pasaport tudi, sem rekel.

Gledala sva se, njegovo golo teme je odsevalo neznano svetlobo.

Tiho, ti, zločinec! se je zadrl vame.

Ne žalite gospoda, je posegel spet inženir, ko sploh ne veste, kdo da je.

In ti tudi bodi tiho! se je obrnil nanj. Veš, koliko časa imaš še? Lahko bi doštudiral semenišče.

Gospod Pirc, lezite! Mir bo del vsem dobro.

I am going in the California.

Ne morete zdaj, ura je polnoči. Brnik ne dela, taksiji ne vozijo . . .

In papež je mrtev, je spet dodal Pirc.

In še to, vse je narobe, vidite.

Ampak jaz vseeno grem.

Skobacal se je na tla.

Dajte mu no denar, sem prosil inženirja, hoče ga le videti. Niste spregledali.

Če je tako . . . gospod Pirc, počakajte, počakajte . . .

Prižgal je luč in mu izvlekel iz debelega, usnjenelega zavoja denar, šop zelenih dvajsetakov, in pasaport.

Maj moni, je zatulil, o maj moni . . . in ga začel poljubljaati cmokajoče.

Denar in pasaport si je zataknil za pas, se zakobalil nazaj na posteljo, vstal in zakoračil na nočno omarico. Pasaport in denar sta mu zdrknila skozi hlačnico na tla, Williams pa je že stal na oknu, zibaje se nad strmino.

Inženir je divje pritiskal na zvonec, kažoč zobe.

Pirc pa je nazdravljaval na ves glas prividu Kalifornije, ki se mu je še zadnjič prikazala v svoji sončni podobi. Prihajala je kot vzhajajoče jutro ali nekaj podobnega. Ogovorjal pa jo je kot dobro žensko, s katero je imel vse vrste odnosov.

Luči po sobah so zagorele; bolnišnica se je zaradi močnega glasu prebudila in prisluhnila. Glave na oknih so se zgnetle v grozde.

Vtem pa so se odprla vrata in vstopila je mlada sestra, s temnim, zagorelim obrazom, mirna in odločna. Prebrala je na bolniškem listu njegovo ime in ga povabila z okna na posteljo.

Začuda: gospod Williams je postal krotek, takoj je storil vse, kar mu je rekla, legel je, se spustil odeti in se umiril.

Mu boste dali injekcijo? se je oglasil inženir.

Odgovorila mu je, da ni potrebno, ker je gospod zelo miren. Ugasnila je luč in se kot osvetljen delec prahu prebijala skozi temo na hodnik.

Vznemirjeni smo vdihavali nastali mir. Z inženirjem sva z napetostjo opazovala potuhnjenega Pirca, kako se spet mehča v svoji zakaljeni pozi.

Mene bo nocoj kap, je oddihal inženir.

Mene pa ne bo, sem odvrnil.

Tudi če bo še enkrat začel?

Tudi. In da boste vedeli, sem rekel, bi me zelo zanimalo, kako se bo vrnil v Kalifornijo.

Ne bodite no primitivni! Saj imate intelektualni habitus. Kako morete pričakovati, da se bo nocoj vrnil tja?

Prav nocoj, sem odvrnil. Nocoj se bo odločilo.

Kako to mislite?

On proti nečem plove, ne vidite?

Williams Pirc se je izvil iz belih povojev, se nekoliko razgledal okoli sebe in potrkal s členki po omarici.

Utihnila sva.

I am going . . . je odznil šepetaje.

Inženir je spet stisnil fosforescentno stikalo. Slišal sem, čeprav se ni moglo, kako nekje noro in panično zvoni.

I am going in the . . . California . . . je rekel spet Pirc in se zravnal.

In predstava se je do prvega svita še dvakrat ponovila v vsej svoji grozi. V zadnjo se je Williams vzpel že ves ponesnažen in izuriniran na okno, vpijoč svoj pozdrav Kaliforniji.

Ko je prišla jutranja vizita, so se zdravniki spogledali, inženir pa jim je žalostno očital, da so nama vsilili norca.

Primarij je odločno odsunil z glavo navzgor.

Pirc je ubito spal. Glava mu je pozelenela, kakor da pada nanj svetloba skozi mlado bukovje.

Svita belih halij se je naglo poslovila in oddehtela vonj globoke rane.

Čez nekaj minut pa je že vstopil hlastno čokat zdravnik s piskajočim glasom, mrzlično iščoč Pirca med nami.

Where is mister Pirc; vi, se je zagledal vame, ne, vi, je pokazal na inženirja . . . aha . . . tale je . . . je pokazal na pravega.

Sssspiii, je rekel tiho, ko da ga je ujel v pravi naravi.

I am psihiater, je izvijal iz sebe nekakšno slovensko angleščino nama dvema, vse mi povejta, vse; pišite, sestra! Torej: stal . . . na oknu . . . in vpil; kaj je vpil. A-ha, Kalifornija, Kalifornija . . .

Pripovedovala sva mu, zdravnika pa je očitno vse razveseljevalo, kar je slišal, obraz mu je žarel kakor mlademu siru skorja. Ko sta s sestro vse zabeležila, je šel po dva bolničarja, predramil Pirca in ga povabil s sabo.

Pridite! Pridite! ga je vabil.

Pirc je vstajal in strmel v človeka, ki ga je klical.

Morda je že imel predstavo o glasu, ki ga je slišal.

Pridite, pridite v Kalifornijo, ga je vabil zdravnik.

O yes! se je razveselil Pirc.

Bolničarja sta mu pomagala na noge. Odšli so iz sobe, ko da so se stepli.

Kaj pa je zdaj to? je vprašal pobito inženir. Smrt?

Ne, sem rekel, Kalifornija. Sončna, dišeča po morju in sadežih pomaranč. V e č n a.

Čez šest tednov sem se spet vrnil, odkoder sem prišel. Celica je bila kakor živ madež, plešoč okoli mene. Obstal sem in lovil ravnotežje. Ko sem ga ujel in ko je bilo vse kakor nekoč, občutek življenja in občutek smrti v isti dopolnjujoči potrebi, sem legel na pograd in poskusil živeti. Šlo je samo nekaj trenutkov. Še istega dne sem zaprosil za papir in pismo in začel pisati.

Dragi oče,

ko boš to bral, me mogoče več ne bo, to ni bila moja volja, temveč volja tiste podobe, iz katere sem nastal. O tem zdaj ni več nobenega dvoma. Seveda te nočem žaliti, ne pokojne matere, oba sta me hotela in tudi jaz sem se hotel, čutim to, toda so že druge sile, ki jim ne bomo nikoli kos. Tu ne mislim na boga. Pred tem pismom sem ti napisal še drugačnega, ki ga pa nisem oddal. Omenjam ga zato, ker sem medtem spremenil mišljenje o smrti. Prvo misel sem pobral iz nekega francoskega romana in sem hotel v njeni obliki doživeti svojo smrt, ki naj bi bila nekaj nesmiselnega, toda resnično sproščujočega in sploh pomembnega.

A ni tako, oče, smrt, čutim, ne sprostí človeka, pomembna pa je zelo. Morda te bo razveselilo, če ti sporočim, da je pokrajinsko smrt Kalifornija. Vroča, dehteča Amerika, sončna. In v to deželo odhajamo s posebnim veseljem, ki ga na zunaj kažem z lastnim onesnaženjem. V tem je sicer protislovje, toda tudi barva resnice.

Vsi tako odhajamo, oče. S polnimi hlačami. Vendar se spleča, strah je poplačan. Kalifornija je povsod.

Ko bom torej spal v deželi sonca in vonjav, me ne budi s svojo samotno žalostjo; težko sem zaspal.

Neki tukajšnji duhovnik mi je rekel, da bi moral iskati življenje za vsako ceno. Poskušal sem tudi to in bil zaradi tega več tednov v bolnišnici. Zdaj sem spet zdrav, ko ti to pišem, toda ne mislim več ponoviti pravila cene, ki daje življenje. Ljubim ga, zato bom doživel resnico smrti kot večno pokrajino. To me je naučil neki naš izseljenec, Williams Pirc, bolnik z oddelka za srčne bolezni. Ko je odhajal proti smrti, si jo je znal prirediti kot večno življenje. Celo noč jo je izzival na oknu in zjutraj je prišla ponj. To sem ti zapisal zato, ker boš zdaj neskončno sam, in ko bo prišlo nadte, da boš moral umreti, si izberi za vsako ceno tisto pokrajino smrti, ki ji Američani pravijo Kalifornija.

Ne pozabi na to.

Zapisal sem besedo p o z d r a v, pa sem jo prečrtal, ker se mi je zastudila. Le podpisal sem se z velikimi, čitljivimi črkami.

II.

Začel sem brati, kar sem napisal, ne bi rekel, da sem se vrgel v začudenje, ko je roman ostal na ravni poskusa, kako doživeti tujo avanturo kot svojo, kako neko stvarnost, ki ustreza zelo subjektivni življenjski zavezi in ki je stil resnične biografije, spremeniti najprej v izmišljenino in nato v pravilo svojega izraza.

Prebiranje Konstantina Paustovskega, ki pravi, da bi rad napisal še neko drugo biografijo, kjer marsikaj ne ustreza resnici, ampak samo domišljiji, sem poskusil nekaj podobnega izraziti sam, le da z različnimi sredstvi. Šel sem seveda nekoliko dlje od Paustovskega — pa tudi ne, in sprejel v svoje pravilo samo tisto, kar je že v njem: namreč da nas še tako različni svet, kateremu pripadamo, poenotuje, in da nič več ne moremo doživeti sosedovega življenjskega zloma kot izključno njegovega, temveč deloma že kot svojega. S tem nas življenje zapleta v svojo mnogoobrazno igro, kar pomeni, da ni nič izmišljenega, kar si izmišljamo; takrat le poskušamo na svoj način odgovoriti položaju, v katerem smo se znašli po volji ali usodnosti sveta, ki nas obkroža.

Paustovski je verjetno hotel reči, ko je rekel, da bi rad opisal svoje življenje med tistimi čudovitimi dogodki in ljudmi, o katerih je neprenehoma, toda zaman sanjal, da na tem svetu, kljub samotnosti, človek ne bo nikoli več sam; mogoče res ne bo imel prijatelja, toda imel bo dovolj možnosti, da bo doživljal prijateljeve tragične strani, njegov temni okus, barvo, težo.

Ko sem nedavno prebral v Delu, da so justificirali ubijalca miličnika, sem ob tej drobnosti, temni vesti zastal in s tem že nekako doživel njegovo tragično življenjsko smer. Res da ne tako, kot sem jo opisal — tako osebno — toda hotel sem jo le tako in nič drugače. S svojimi občutki in z vsem tistim absurdnim, kar se je nabralo v meni v obliki moralnih dilem, ki so jih že davno načeli Camus, Kafka, Beckett in nekje mi vsi.

Vendar svoje oblike Meursaulta ne bi nikoli zapisal, če mi ne bi J. povedal pripetljaja z Williamom Pircem v bolnišnici, oziroma grozljivega razkrajja osebnosti v Adams-Stokesovem sindromu, kjer se zavest razlamlja v strašna dejanja in s tem v podobe, ki spominjajo na prave alegorije.

Vrnitev v Kalifornijo, ki jo je Williams Pirc začel uprizarjati tisti predzadnji večer svojega življenja, je posledica in hkrati prisposoba, zato mojega Meursaulta ne popelje fanatičnost moralne dileme na morišče, ampak posledica te dileme, kar je neprimerno bolj resnično.

Čeprav sem svojo prvo potezo naravnal na moralno napetost nesmisla, sem jo cel čas prilagajal na privid drugačne možnosti, zlasti je to razvidno iz pogovora med duhovnikom in mano, kjer se v povratni sili dogodkov pokaže edina človekova šansa in pravo mesto.

S tem sem napisal tisto svojo biografijo, ki ne ustreza resnici, ampak njeni domišljiji.

Upam.

Finis.